

Toolkit despre democrație și participarea civică a tinerilor

Deliverable: 3.1

31 March 2025

Funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Project Factsheet

Reference: 101147663

Type: CERV-LS

Program: CERV-2023-CITIZENS-CIV

Start: 1 August 2024

Duration: 24 months

Consortium: Polylogos Association (Polylogos), Romania, Coordinator

Agorà Società Cooperativa Sociale (Agorà), Italy

UDRUZENJE NIT - ZA IZGRADNJU LJUDI I ZAJEDNICA (NIT), BiH

UDRUZENJE MLADI ZA MIR - UDRUGA MLADI ZA MIR (Youth for Peace), BiH

Deliverable Factsheet

Number: 3.1
Name: Toolkit on Democracy and Youth Civic Participation
Lead Beneficiary: Polylogos Association
Work Package: 3
Dissemination Level: PU-Public
Submission Date: 31/03/2025
Contributors: Polylogos Association (Polylogos), Romania, Coordinator
 Agorà Società Cooperativa Sociale (Agorà), Italy
 UDRUZENJE NIT - ZA IZGRADNJU LJUDI I ZAJEDNICA (NIT), BiH
 UDRUZENJE MLADI ZA MIR - UDRUGA MLADI ZA MIR (Youth for Peace), BiH

Editor: Camilla Bocaniala (Polylogos)

Authors: Camilla Bocaniala (Polylogos)
 Liviu Bocaniala (Polylogos)
 Cristina Russo (Agora)
 Marco Baldassare (Agora)
 Bryan Carey (NIT)
 Emina Frljak (Youth for Peace)

Versions: **English** - [Link](#)
Romanian (*română*) - [Link](#)
Italian (*italiano*) - [Link](#)
Bosnian (*bosanski jezik*) - [Link](#)

Document history:

Revision	Date	Main modification	Author
1	14/03/2025	1st Draft	Polylogos
2	21/03/2025	Reviewed by all partners	All
3	31/03/2025	All language versions	Polylogos

Disclaimer of Warranties

This project has received funding from the European Union's CERV Project Grants under Grant Agreement No. 101147663.

This document has been prepared by ASPYRE EUROPE project partners as an account of work carried out within the framework of the EC-GA contract no 101147663.

Any dissemination of results must indicate that it reflects only the author's view and that the Commission Agency is not responsible for any use that may be made of the information it contains. Neither Project Coordinator, nor any signatory party of ASPYRE EUROPE Project Consortium Agreement, nor any person acting on behalf of any of them:

- (a) makes any warranty or representation whatsoever, express or implied,
 - (i) with respect to the use of any information, apparatus, method, process, or similar item disclosed in this document, including merchantability and fitness for a particular purpose, or
 - (ii) that such use does not infringe on or interfere with privately owned rights, including any party's intellectual property, or
 - (iii) that this document is suitable to any particular user's circumstance; or
- (b) assumes responsibility for any damages or other liability whatsoever (including any consequential damages, even if Project Coordinator or any representative of a signatory party of the ASPYRE EUROPE Project Consortium Agreement, has been advised of the possibility of such damages) resulting from your selection or use of this document or any information, apparatus, method, process, or similar item disclosed in this document.

Rezumat Executiv

Democrația prosperă atunci când cetățenii sunt informați, implicați și responsabilizați să participe la luarea deciziilor. Acest Kit educațional despre Democrație și Participare Civică a Tinerilor este conceput pentru a sprijini profesorii, educatorii și lucrătorii de tineret în echiparea tinerilor (cu vârste între 16 și 24 de ani) cu cunoștințele, abilitățile și încrederea necesare pentru a deveni cetățeni activi și responsabili. Dezvoltat printr-un proces colaborativ, de jos în sus, kitul reunește bune practici, activități interactive de învățare și exemple din viața reală pentru a face educația civică mai captivantă, relevantă și cu impact.

Obiectivele Kitului

- ❖ **Consolidarea cunoștințelor civice** → Oferirea unei baze clare și accesibile în valorile, instituțiile și procesele democratice.
- ❖ **Dezvoltarea competențelor civice cheie** → Echiparea tinerilor cu abilități de gândire critică, dialog, negociere și luare a deciziilor.
- ❖ **Promovarea implicării tinerilor** → Încurajarea participării active în viața democratică, de la vot la advocacy și activism local.
- ❖ **Sprijinirea educatorilor cu instrumente practice** → Oferirea de planuri de lecție structurate, activități și tehnici de facilitare pentru a îmbunătăți educația civică.

Structura Kitului & Componentele Cheie

 Partea 1: Fundamentele Democrației: Un glosar de valori și principii democratice esențiale, definirea conceptelor precum statul de drept, drepturile omului și participarea activă, și o prezentare generală a sistemelor politice din România, Italia și Bosnia & Herțegovina, cu o analiză comparativă.

 Partea 2: Bune Practici în Educația Civică: Metode de predare interactivă a democrației, stimularea gândirii critice și crearea unor medii de învățare incluzive și participative.

 Partea 3: Schimbare condusă de tineri & Exemple din viața reală: Exemple inspiraționale din Italia, România și BiH care evidențiază impactul acțiunilor conduse de tineri.

 Partea 4: Activități de Atelier & Învățare Interactivă: Activități pas-cu-pas de educație civică, concepute pentru a ghida participării prin identificarea problemelor, strategii de implicare și planificare a acțiunii.

 Partea 5: Resurse Suplimentare: O listă selectivă de resurse pentru sprijinirea învățării continue și a dezvoltării de programe.

Oferind o educație civică interactivă și ancorată în realitate, acest ghid se asigură că tinerii: înțeleg cum funcționează instituțiile democratice și cum pot fi influențate; dezvoltă încrederea și abilitățile necesare pentru a se implica în viața civică; și se văd pe sine ca agenți ai schimbării, capabili să-și modeleze comunitățile și societatea. Democrația nu este un sport pentru spectatori – necesită participare activă. Acest ghid oferă educatorilor mijloacele pentru a inspira și echipa tinerii să participe în viața civică, asigurând o democrație mai incluzivă, rezilientă și participativă pentru generațiile viitoare.

Table of Contents

Project Factsheet	2
Deliverable Factsheet	3
Rezumat Executiv	5
Table of Contents	6
Cuvânt înainte	8
Înțelegerea problemei de sub problemă	8
1. Introducere	10
1.1. Despre proiect: ASPYRE EUROPE	10
1.2. Scopul și obiectivele ghidului	10
1.3. Grup țintă	11
1.4. Cum să folosești acest kit	11
1.5. Contextul în care a fost dezvoltat	11
1.6. Prezentarea generală a ghidului	12
1.7. Gânduri finale	13
2. Concepte, Valori și Principii Esențiale	14
2.1. Democrația: Puterea Poporului	14
2.2. Drepturile Omului: Fundamentul Democrației	14
2.3. Statul de Drept: Egalitate și Responsabilitate	15
2.4. Provocări pentru Democrație	15
2.5. Cetățenie activă: Cum funcționează democrația	16
2.6. Cetățenia: Drepturi și Responsabilități	16
2.7. Participarea tinerilor: Modelarea viitorului	17
2.8. Luarea deciziilor în democrație: Transparență și responsabilitate	18
2.9. Advocacy, Lobbying și Campanii: Influențarea schimbării	18
2.10. Valori și Principii Fundamentale ale Democrației	20
3. Să vorbim despre politică – cine ce face?	22
3.1. Prezentare generală a sistemului decizional din România	24
3.1.1. Instituții-cheie	24
3.1.2. Echilibru și Control între Puteri (Checks and Balances)	26
3.2. Prezentare generală a sistemului decizional din Italia	27
3.2.1. Instituții-cheie	27
3.2.2. Echilibru și control între puteri (Checks and Balances)	28
3.3. Prezentare generală a sistemului decizional din Bosnia și Herțegovina (BiH)	29
3.3.1. Instituții-cheie	29
3.3.2. Structură de guvernare descentralizată	30
3.3.3. Echilibru și control între puteri (Checks and Balances)	31
4. Abordări educaționale ale implicării civice	33

4.1. Crearea unui cadru: Edificarea încrederii și a unui spațiu sigur	34
4.2. Luarea deciziilor în mod democratic: Practicarea democrației	36
4.3. Idei și dezvoltare de jos în sus (Bottom-Up)	38
4.4. Abordarea evenimentelor actuale în timp real	40
4.5. Discutarea politică fără promovarea unei agende politice	42
4.6. Concluzii și idei-cheie	45
5. Inițiative inspiraționale conduse de tineri în Italia, România și Bosnia și Herțegovina	46
5.1. Un Skatepark în Câmpia Turzii – Povestea Noastră	46
5.2. Spazio 126: De la un colectiv de prieteni la o asociație condusă de tineri în Genova	48
5.3. Tinerii din Jažice opresc segregarea școlară în Bosnia și Herțegovina	50
6. Activități de atelier – O abordare practică	52
6.1. Tinerii ca agenți ai schimbării	53
Activitate Fishbowl – Puterea tinerilor de a genera schimbare	53
6.2. Identificarea unei probleme	55
♦ Partea 1: Identificarea preliminară a problemei	55
♦ Partea 2: Problema din spatele problemei	55
Activitate alternativă: World Café – Identificarea unei probleme	57
6.3. Găsește-ți aliații	58
♦ Partea 1: Valori (25–30 min)	58
♦ Partea 2: Spectrul Aliaților (40 min)	59
6.4. Înțelegerea și valorificarea puterii	61
1 Partea 1: Jocul Sistemelor (30 min)	61
2 Partea 2: Stâlpii Puterii – Generalizare & Aplicare (55 min)	62
6.5. Obținerea unui rezultat de tip Win-Win	64
♦ Partea 1: Jocul Roșu vs. Albastru (40 min)	65
♦ Partea 2: Pașii către Soluții de tip Câștig-Câștig (40 min)	66
6.6. Strategia de Comunicare	67
♦ Partea 1: Telefonul Desenat (40 min)	67
♦ Partea 2: Elevator Pitch (60 min)	69
6.7. Facilitarea Schimbării	70
♦ Partea 1: 8 Pași pentru Schimbare & Analiza Puterii (40 min)	70
♦ Partea 2: Harta Acțiunii & Planificare Strategică (40 min)	72
7. Resurse Suplimentare	73
Concluzii	74
Bibliography	75

Cuvânt înainte

Înțelegerea problemei de sub problemă

Autor: Jack Fallow, Mentor POLYLOGOS

Fiecare problemă socială majoră este alcătuită din straturi de cauze interconectate. Adesea, ceea ce pare a fi problema este, de fapt, doar un simptom la suprafață al unor provocări mai profunde și mai sistemice. Pentru a crea schimbări semnificative și de durată, trebuie să privim dincolo de preocupările imediate și să identificăm cauzele de bază - aceasta este esența înțelegerii *problemei de sub problemă*.

O analogie simplă ne poate ajuta să ilustrăm acest concept: o mașină care nu pornește. La prima vedere, problema pare evidentă - mașina nu funcționează. Dar ce anume o împiedică să pornească? Este rezervorul gol? Este bateria descărcată? Înainte de a presupune o defecțiune mecanică majoră, trebuie să examinăm factorii subiacenți care ar putea contribui la problemă.

În contextul schimbării sociale, problemele fac adesea parte din sisteme complexe. Abordarea doar a simptomelor vizibile - fără a lua în considerare cauzele structurale profunde - duce la soluții temporare sau ineficiente. Pentru a avea un impact real, trebuie să descompunem problemele mari în componente mai mici și acționabile și să ne întrebăm:

- ❖ Care sunt factorii care contribuie la această problemă?
- ❖ Ce provocări mai profunde o susțin sau o întăresc?
- ❖ Unde putem interveni pentru a crea o schimbare semnificativă?

De exemplu, dacă o comunitate se confruntă cu un nivel ridicat de șomaj, simpla furnizare de anunțuri de angajare s-ar putea să nu fie suficientă. O privire mai atentă ar putea dezvălui bariere în calea angajării, cum ar fi lipsa educației, a programelor de formare, a accesului la transport sau la servicii de îngrijire a copiilor. Abordarea uneia dintre aceste provocări fundamentale - de exemplu, extinderea oportunităților de formare profesională - ar putea avea un impact mult mai mare decât tratarea doar a problemei de la suprafață.

Această abordare scoate în evidență puterea gândirii sistemice - în loc să reacționăm la probleme pe măsură ce apar, trebuie să le analizăm cauzele, să le cartografiem interconexiunile și să identificăm cele mai eficiente puncte de intervenție.

Problemele mari sunt construite din probleme mai mici. Soluțiile reale necesită săpături mai adânci, întrebându-ne de ce există o anumită problemă și concentrându-ne pe cauzele profunde care o susțin. Prin înțelegerea sistemului, putem crea soluții strategice și durabile, care duc la un impact real și de lungă durată.

1. Introducere

Acest ghid educațional a fost dezvoltat printr-un proces colaborativ, reunind expertize diverse, experiențe și perspective din partea educatorilor, lucrătorilor de tineret și practicienilor în educație civică din mai multe țări. Conceput pentru a sprijini atât educația formală, cât și pe cea non-formală, ghidul combină teoria cu învățarea interactivă, oferind întrebări care stimulează gândirea, activități captivante și exerciții practice menite să consolideze competențele democratice ale tinerilor.

1.1. Despre proiect: ASPYRE EUROPE

Acest ghid a fost dezvoltat în cadrul proiectului ASPYRE EUROPE, un proiect cu durata de 24 de luni, finanțat prin programul CERV-2023-CITIZENS-CIV. Proiectul își propune să crească participarea tinerilor cetățeni (cu vârste între 16 și 24 de ani) la viața democratică și civică, printr-un set de pași iterativi:

- ✓ **Dezvoltarea de instrumente de educație civică** în colaborare cu profesori, educatori și lucrători de tineret pentru a consolida competențele civice și implicarea tinerilor.
- ✓ **Organizarea de evenimente civice majore** (Forumul Tineretului Activ - AYF) în Cluj-Napoca (RO), Genova (IT), Sarajevo (BiH) și Bruxelles, pentru a încuraja schimbul transnațional și construirea de rețele strategice.
- ✓ **Facilitarea de Civic Cafés**, unde tinerii se angajează în dialoguri semnificative cu factorii de decizie pe teme identificate ca fiind relevante de către ei.
- ✓ **Formarea de Grupuri de Advocacy ale Tinerilor (YAGs)** la nivel local, național și european, pentru a mobiliza sprijin în jurul unor teme-cheie și a formula recomandări concrete de politici publice.

Oferind tinerilor instrumente, platforme și oportunități de implicare, ASPYRE EUROPE sprijină o nouă generație de cetățeni informați și activi care contribuie la modelarea comunităților lor și a viitorului Europei.

 Durata proiectului: august 2023 – iulie 2026

 Țări implicate: România (Polylogos), Italia (Agora), Bosnia și Herțegovina (NIT și Youth for Peace)

1.2. Scopul și obiectivele ghidului

Acest ghid este conceput pentru a sprijini profesorii, educatorii și lucrătorii de tineret în furnizarea unei educații civice semnificative și eficiente pentru tinerii cu vârste între 16 și 24 de ani. Această etapă a vieții este crucială, deoarece tinerii obțin dreptul de vot și încep să participe la procesele democratice. Kitul oferă instrumente educaționale și activități interactive pentru a-i echipa cu abilitățile și cunoștințele necesare unei cetățenii active.

Mai exact, kitul își propune:

- ✓ Să definească și să explice concepte-cheie legate de democrație și participare civică.
- ✓ Să ofere întrebări ghidate pentru a facilita discuții semnificative.
- ✓ Să introducă activități interactive și atractive care dezvoltă abilități și competențe civice, inclusiv dialog, colaborare, gândire critică, negociere, luarea deciziilor și comunicare.

 Notă: Acest ghid nu are intenția de a fi o lucrare exhaustivă. Crearea unui ghid complet ar fi necesitat sute de pagini, ceea ce l-ar fi făcut nepractic ca instrument de lucru. În schimb, am inclus o listă de resurse suplimentare (**Capitolul 7**), care merită explorate dacă dorești să aprofundezi anumite teme.

1.3. Grup țintă

Acest ghid este destinat în primul rând profesorilor, educatorilor, lucrătorilor de tineret și formatorilor care lucrează în contexte educaționale formale și non-formale.

 Beneficiari finali: Adolescenți și tineri (16–24 ani), care își vor dezvolta abilități civice și își vor crește înțelegerea și capacitatea de a se implica în procesele democratice.

Dezvoltarea acestui ghid a urmat o abordare participativă și „de jos în sus”, integrând feedback-ul educatorilor și al tinerilor printr-o serie de ateliere de co-creare desfășurate între noiembrie 2024 și ianuarie 2025, implicând până la 200 de profesori, educatori și tineri din România, Italia și Bosnia și Herțegovina. Acest proces colaborativ a asigurat ca kitul să fie practic, adaptabil și receptiv la nevoile celor care îl vor utiliza.

1.4. Cum să folosești acest kit

Pentru un impact maxim, recomandăm parcurgerea completă a secvenței de activități propuse, de la *Identificarea problemei* ([Activitățile 1 și 2](#)) până la *Facilitarea schimbării* ([Activitatea 7](#)). Totuși, ghidul poate fi utilizat și în mod flexibil, permițând educatorilor să aleagă activități specifice în funcție de obiectivele lor educaționale.

 Caracteristici-cheie ale ghidului: ✓ **Structurat, dar adaptabil:** Potrivit pentru săli de clasă, centre de tineret, spații în aer liber sau comunitare. ✓ **Instrucțiuni clare pentru fiecare activitate:** Facilitatorii beneficiază de îndrumări detaliate privind adaptarea activităților la diferite contexte. ✓ **Format ușor de navigat:** Folosește cuprinsul pentru a găsi rapid temele și exercițiile relevante.

1.5. Contextul în care a fost dezvoltat

Acest ghid a fost dezvoltat colaborativ în trei țări europene - Italia, Bosnia și Herțegovina și România - fiecare aducând perspective unice, experiențe democratice și practici de implicare civică diferite.

✓ **România:** O republică semi-prezidențială unde eforturile de educație civică se concentrează pe implicarea tinerilor, reziliența democratică și transparența instituțională.

✓ **Italia:** O republică parlamentară cu o tradiție solidă de activism în societatea civilă și inițiative conduse de tineri.

✓ **Bosnia și Herțegovina:** Un sistem politic extrem de complex, în care participarea tinerilor joacă un rol esențial în reconciliere și dezvoltare democratică.

 De ce este important acest lucru: Prin integrarea perspectivelor din contexte democratice diferite, ghidul oferă o abordare mai bogată și mai adaptabilă a educației civice.

1.6. Prezentarea generală a ghidului

Acest ghid este alcătuit din cinci secțiuni, fiecare dintre ele putând fi utilizată independent sau în succesiune, în funcție de obiectivele, experiența și nevoile facilitatorului.

Partea 1: Introducere în concepte-cheie și procese de luare a deciziilor

✓ **Capitolul 2: Concepte, valori și principii esențiale**

✓ **Capitolul 3: Înțelegerea puterii – Luarea deciziilor în România, Italia și BiH**

Această secțiune introduce principiile de bază ale democrației și oferă o prezentare generală a proceselor decizionale politice din cele trei țări participante. Profesorii și facilitatorii pot folosi această secțiune ca ghid de referință pentru discuții sau activități de atelier.

Partea 2: Abordări educaționale ale implicării civice

✓ **Capitolul 4: Metode și abordări pentru predarea educației civice**

Dincolo de definiții și activități, acest capitol explorează abordări educaționale care promovează învățarea transformativă și democrația participativă. Aceste metode se bazează pe practici validate și perspective ale experților din consorțiul ASPYRE EUROPE, în special pe experiența Polylogos în livrarea de educație civică în liceele din România.

Partea 3: Schimbare condusă de tineri – Exemple inspiraționale

✓ **Capitolul 5: Inițiative conduse de tineri în Italia, România și Bosnia și Herțegovina**

Această secțiune prezintă inițiative de succes coordonate de tineri, care au influențat politici, au mobilizat comunități și au generat schimbări sociale. Aceste exemple reale servesc drept sursă de inspirație și oferă perspective practice despre modul în care tinerii pot modela democrația prin acțiune.

Partea 4: Activități educaționale & Ghiduri de facilitare

✓ **Capitolul 6: Activități interactive de educație civică**

Această secțiune conține instrucțiuni detaliate și ghiduri de facilitare pentru o varietate de activități educaționale captivante, concepute atât pentru contexte formale, cât și non-formale. Activitățile se concentrează pe dialog, luarea deciziilor, advocacy și leadership civic.

 Caracteristică cheie: Activitățile sunt concepute pentru a fi adaptabile, fiind potrivite pentru utilizarea în săli de clasă, centre de tineret sau ateliere comunitare.

Partea 5: Concluzii & Resurse suplimentare

✓ **Rezumat și reflecții asupra participării civice**

✓ **Bibliografie și resurse pentru învățare aprofundată**

1.7. Cînduri finale

Democrația nu este doar un sistem politic - este un mod de a gândi, de a interacționa și de a acționa. Acest ghid este conceput pentru a-i responsabiliza pe educatori și pe tineri să participe activ, să gândească critic și să contribuie la consolidarea unei culturi democratice.

 Idee principală: Fie că ești profesor, lucrător de tineret sau facilitator, acest ghid îți oferă instrumente practice și cunoștințe utile pentru a sprijini tinerii să devină cetățeni informați și implicați - pregătiți să-și modeleze comunitățile și viitorul democrației.

2. Concepte, Valori și Principii Esențiale

Acest capitol oferă o prezentare generală a conceptelor fundamentale, normelor, valorilor și principiilor care stau la baza sistemelor democratice. Este conceput ca un glosar ușor de utilizat pentru profesori de liceu, educatori civici și lucrători de tineret, pentru a prezenta elevilor și tinerilor elementele de bază ale democrației, drepturilor omului, statului de drept, cetățeniei și participării active.

2.1. Democrația: Puterea Poporului

„...„Nimeni nu se naște un bun cetățean, nici o națiune nu se naște o democrație. Ambele sunt procese care continuă să evolueze pe parcursul unei vieți. Tinerii trebuie să fie incluși de la naștere.” – **Kofi Annan**, Fost Secretar General al Națiunilor Unite

Democrația (din grecescul *δημοκρατία* - *demokratia*, *demos*, „popor” + *kratos*, „putere”), înseamnă „conducerea de către popor”. Este un sistem în care cetățenii participă la luarea deciziilor, fie direct, fie prin reprezentanți aleși. Adevărata democrație se bazează pe autonomia individuală (libertatea de a trăi conform regulilor la a căror creare ai contribuit) și pe egalitate (fiecare voce contează în mod egal). Totuși, democrația nu înseamnă doar regula majorității - ea trebuie să protejeze și drepturile minorităților¹.

Elemente de bază ale democrației:

- ✓ **Separarea puterilor** → Sistem de control și echilibru între ramurile guvernării.
- ✓ **Statul de drept** → Toți, inclusiv liderii, trebuie să respecte legea.
- ✓ **Libertatea de exprimare și a presei** → O presă liberă ține liderii responsabili.
- ✓ **Societate civilă activă** → Cetățenii se pot organiza și își pot exprima opiniile liber.
- ✓ **Cetățeni informați și implicați** → Transparență și acces la informații.

 Idee-cheie: Drepturile omului (libertatea de exprimare, întrunire și informare) sunt piloni esențiali ai democrației.

¹ Council of Europe, *COMPASS: Manual for Human Rights Education for Young People*, “Democracy”, <https://www.coe.int/en/web/compass/democracy>

2.2. Drepturile Omului: Fundamentul Democrației

Drepturile omului sunt libertăți fundamentale care aparțin tuturor. Aceste drepturi sunt esențiale pentru funcționarea democrației, deoarece asigură participarea egală a tuturor și protejează individul de discriminare și opresiune.

Drepturi fundamentale în democrație:

- ✓ **Libertatea de gândire și convingere** → Poți gândi și crede liber.
- ✓ **Libertatea de exprimare** → Poți vorbi și împărtăși opinii.
- ✓ **Libertatea de întrunire** → Poți participa la grupuri, proteste sau inițiative.
- ✓ **Dreptul la cetățenie** → Cetățenia oferă acces la drepturi, precum votul.

Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO), Articolul 15²:

„Orice persoană are dreptul la o cetățenie.”

Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO), Articolul 21:

„Orice persoană are dreptul de a lua parte la guvernarea țării sale, direct sau prin reprezentanți aleși în mod liber.”

2.3. Statul de Drept: Egalitate și Responsabilitate

Statul de drept înseamnă că nimeni nu este mai presus de lege - nici măcar liderii guvernului. El asigură echitatea și previne abuzul de putere.³

Principii-cheie ale statului de drept⁴:

- ✓ **Egalitate în fața legii** → Aceleași reguli se aplică tuturor.
- ✓ **Legalitate** → Legile sunt create printr-un proces democratic.
- ✓ **Securitate juridică** → Legile trebuie să fie clare, stabile și previzibile.
- ✓ **Sistem judiciar independent** → Instanțele trebuie să fie libere de influență politică.
- ✓ **Separarea puterilor** → Ramurile executivă, legislativă și judecătorească se controlează reciproc.

 Legătura cu Uniunea Europeană: Pentru a adera la UE, țările trebuie să respecte statul de drept, asigurând democrația, justiția și drepturile omului⁵.

² United Nations, Universal Declaration of Human Rights.

<https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights#:~:text=Article%2015,right%20to%20change%20his%20nationality.>

³ Britannica (Oct 21, 2024), *Rule of Law*, <https://www.britannica.com/topic/rule-of-law>

⁴ European Commission, *What is the Rule of Law?*,

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/what-rule-law_en

⁵ European Commission, *ibid.*

2.4. Provocări pentru Democrație

Chiar și democrațiile consolidate se confruntă cu provocări⁶:

- ✓ **Apatie electorală** → Prezența scăzută la vot poate slăbi legitimitatea sistemului, dar activismul, protestele și implicarea civică pot întări democrația. Aceste forme alternative de implicare sunt la fel de importante ca votul.
- ✓ **Regula majorității vs. drepturile minorităților** → Protejarea minorităților de „tirania majorității”. O adevărată democrație apără drepturile tuturor.
- ✓ **Naționalism și populism** → Pot amenința valorile democratice dacă sunt folosite pentru a promova ura și violența împotriva minorităților sau pentru a justifica excluderea ori discriminarea.

💬 „O minoritate poate avea dreptate, iar o majoritate greșeste întotdeauna.” - **Henrik Ibsen**, Dramaturg și regizor de teatru norvegian

🗣️ **Idee principală:** Democrația este un proces, nu un sistem static. Cetățenii trebuie să se implice activ și să apere valorile democratice.

2.5. Cetățenie activă: Cum funcționează democrația

Democrația are nevoie de participarea cetățenilor dincolo de vot⁷. Cetățenia activă înseamnă implicarea în luarea deciziilor la toate nivelurile.

- ♦ **Modalități de implicare:**
- ✓ **Fii informat** → Urmărește deciziile politice și dezbaterile publice.
- ✓ **Exprimă-ți opiniile** → Scrie reprezentanților, folosește platformele media.
- ✓ **Alătură-te grupurilor și mișcărilor** → Acțiunea colectivă are putere.
- ✓ **Organizează demonstrații și petiții** → Mobilizează sprijin pentru cauze.
- ✓ **Implică-te în partide politice sau grupuri de advocacy** → Creează impact pe termen lung.
- ✓ **Votează** → Trage liderii la răspundere.

🗣️ **Idee-cheie:** Puterea stă în număr - acționând împreună putem produce schimbări reale!

⁶ Council of Europe, COMPASS: Manual for Human Rights Education for Young People, “Democracy”, <https://www.coe.int/en/web/compass/democracy>

⁷ CoE, ibid.

♦ **5 instrumente-cheie pentru a influența luarea deciziilor:**

1. Bate la ușa potrivită → la legătura direct cu persoana care are putere de decizie în domeniul care te preocupă, fie la nivel local, național sau european.
2. Formează un grup → Puterea vine din colaborare. Adună oameni cu aceleași interese și lucrează împreună pentru a vă atinge obiectivele.
3. Atrage atenția mass-mediei → Contactează jurnaliști și convinge-i să relateze despre implicarea ta.
4. Organizează demonstrații, proteste sau petiții → Câștigă vizibilitate și sprijin pentru cauza ta.
5. Devino membru într-un partid politic sau organizație de advocacy → Dacă vrei să influențezi politicile pe termen lung, implică-te într-un partid, ONG sau rețea civică.

 Când de încheiere: Fiecare acțiune contează. Indiferent că e prin vot, advocacy sau activism local, vocea ta are puterea de a influența deciziile și de a produce schimbări semnificative în comunitatea ta și dincolo de ea.

2.6. Cetățenia: Drepturi și Responsabilități

Cetățenia definește relația dintre individ și stat, incluzând atât **drepturi**, cât și **îndatoriri**⁸.

 Patru dimensiuni ale cetățeniei⁹:

- ✓ **Politică** → Vot, participare democratică.
- ✓ **Socială** → Implicare în comunitate, responsabilitate socială.
- ✓ **Culturală** → Identitate comună, patrimoniu și valori.
- ✓ **Economică** → Muncă, stabilitate financiară și drepturi economice.

Aceste dimensiuni sunt influențate de familie, educație, organizații civice și interacțiuni cu ceilalți. Asemenea celor patru picioare ale unui scaun, ele trebuie să fie în echilibru pentru a susține o cetățenie deplină.

 Idee-cheie: Cetățenia activă întărește democrația prin asigurarea reprezentării vocilor diverse.

⁸ Council of Europe, COMPASS: *Manual for Human Rights Education for Young People*, "Citizenship and Participation", <https://www.coe.int/en/web/compass/citizenship-and-participation>

⁹ Council of Europe, COMPASS: *Manual for Human Rights Education for Young People*, "Citizenship and Participation", <https://www.coe.int/en/web/compass/citizenship-and-participation>

2.7. Participarea tinerilor: Modelarea viitorului

Tinerii joacă un rol esențial în democrație, aducând perspective noi, energie și modalități inovatoare de implicare în viața politică. Cu toate acestea, participarea lor nu este întotdeauna valorizată sau recunoscută în cadrul structurilor politice tradiționale. „Scara participării”, propusă de Roger Hart, ajută la identificarea diferitelor niveluri de implicare autentică a tinerilor¹⁰:

- ✓ **Inițiată și condusă de tineri** → Tinerii conduc proiectele, cu sprijin opțional din partea adulților.
- ✓ **Luare deciziilor în comun** → Tinerii și adulții colaborează pe picior de egalitate.
- ✓ **Tokenism** → Tinerii sunt implicați, dar fără influență reală (de evitat).

 Pentru mai multe informații, vezi [Advocacy Handbook](#) al **European Youth Forum**, p. 48.

♦ O chestiune de legitimitate în participarea tinerilor

O provocare majoră în încurajarea implicării politice a tinerilor este relația dintre acțiunea informală, de tip *grassroots*, și structurile instituționale formale. Această relație este adesea influențată de legitimitate - cine este recunoscut ca având dreptul de a vorbi, de a acționa sau de a influența deciziile?

Întrebări-cheie:

- ✓ Cine are legitimitatea de a vorbi în contexte politice?
- ✓ Ce acțiuni sunt considerate legitime?
- ✓ Cine decide ce este legitim?

Aceste întrebări apar la diferite niveluri de participare:

- În mișcările informale și *grassroots*, procedurile politice formale pot părea învechite, birocratice sau chiar ilegitime.
- Pe de altă parte, acțiunile conduse de tineri se confruntă adesea cu lipsa recunoașterii instituționale, ceea ce duce la dificultăți în accesarea resurselor, obținerea spațiilor publice sau chiar opoziție din partea autorităților locale.

 Exemplu: Un grup de activiști tineri care organizează un protest pentru climă poate întâmpina dificultăți în obținerea autorizațiilor sau a sprijinului public, chiar dacă scopul lor este în concordanță cu obiective larg acceptate. În același timp, consiliile de tineret instituționale pot fi privite cu neîncredere de alți tineri, fiind percepute ca fiind prea mult controlate politic.

Aceste provocări provin din coexistența unor „limbaje” diferite, stiluri de comunicare și norme comportamentale între mișcările de tineret și instituțiile formale. Este nevoie de mediere pentru a reduce această distanță și pentru a crea punți între activismul tinerilor și structurile decizionale politice. **În munca practică cu tinerii, apare o întrebare esențială:** *Cum putem obține recunoașterea unor forme noi și diverse de participare și acțiune?*

¹⁰ CoE, ibid.

2.8. Luarea deciziilor în democrație: Transparență și responsabilitate

Procesul decizional democratic este un sistem în care oamenii au un cuvânt de spus în deciziile care le afectează viața. Deciziile sunt luate fie direct de către cetățeni (cum se întâmplă în referendumuri), fie prin reprezentanți aleși care acționează în numele comunităților. Acest proces asigură echitate și reprezentare.

Principii de bază:

- ✓ **Transparență** → Proces decizional deschis și accesibil.
- ✓ **Respect pentru diversitate** → Toate perspectivele, sau punctele de vedere, sunt luate în considerare.
- ✓ **Responsabilitate** → Liderii trebuie să răspundă pentru acțiunile lor.

 Idee-cheie: O democrație puternică are nevoie de implicare civică constantă.

2.9. Advocacy, Lobbying și Campanii: Influențarea schimbării

Implicarea civică nu se rezumă la vot - ea înseamnă ca indivizii și organizațiile să contribuie activ la modelarea politicilor, deciziilor și discursului public. Trei concepte-cheie descriu această acțiune civică dincolo de alegeri: *advocacy*, *lobbying* și *campanii*. Deși toate urmăresc influențarea deciziilor, ele au metode și contexte diferite, importante de înțeles pentru o participare civică eficientă.¹¹

Advocacy: Influență largă asupra factorilor de decizie

Advocacy se referă la acțiuni întreprinse pentru a influența persoane sau instituții cu putere de decizie. Este un concept amplu care se aplică schimbării sociale, politice, economice și instituționale.

Exemple de advocacy:

- ✓ Solicitarea creșterii finanțării pentru programele de tineret.
- ✓ Promovarea schimbărilor de politici în domeniul mediului.
- ✓ Mobilizarea comunităților pentru a susține sau a respinge o lege.

 Cine face advocacy? Cetățeni de rând, organizații comunitare și afaceri participă cu toții la advocacy pentru a influența politicile publice, practicile instituționale sau conștientizarea publică.

¹¹ European Youth Forum's *Advocacy Handbook*, p. 54. <https://www.youthforum.org/topics/advocacy-handbook>

Lobbying: Influență directă asupra decidenților politici

Lobbying-ul este o formă specifică de advocacy, care presupune interacțiune directă cu factorii de decizie pentru a influența hotărârile - adesea în numele unor afaceri, industrii sau grupuri de interese.

Caracteristici ale lobbying-ului:

- ✓ Este desfășurat de obicei de grupuri de afaceri, asociații industriale sau profesioniști.
- ✓ Implică întâlniri private cu oficiali guvernamentali, furnizarea de date, cercetări sau recomandări de politici.
- ✓ Se concentrează pe obținerea de beneficii financiare, modificări legislative sau politici favorabile unui anumit domeniu.

 Diferență esențială: În timp ce *advocacy*-ul este asociat cu binele public sau schimbarea socială, *lobbying*-ul este uneori perceput negativ, deoarece promovează interese private sau comerciale. Totuși, în multe democrații, *lobbying*-ul este un proces legal și reglementat.

Campanii: Mobilizarea sprijinului public pentru schimbare

Campaniile sunt o formă de *advocacy* axate pe implicarea și mobilizarea publicului în sprijinul unei cauze sau al unei schimbări de politici. Ele vizează conștientizarea, construirea unei mișcări și inspirarea acțiunii.

Elemente cheie ale campaniilor:

- ✓ Organizarea de demonstrații publice, proteste sau petiții.
- ✓ Utilizarea rețelelor sociale și a presei tradiționale pentru a transmite mesaje.
- ✓ Încurajarea participării în masă pentru a pune presiune pe factorii de decizie.

 Idee-cheie: Campaniile combină adesea *advocacy* și *lobbying* pentru a crea sprijin larg din partea societății și pentru a influența direct decidenții politici.

Rezumat: Diferențele-cheie dintre *Advocacy*, *Lobbying* și *Campanii*

Concept	Definiție	Scop principal	Actori principali
 Advocacy	Acțiuni întreprinse pentru a influența decidenții pe teme de interes public.	Schimbare de politici, conștientizare publică.	Cetățeni, ONG-uri, afaceri, societate civilă.
 Lobbying	Interacțiune directă cu decidenții politici pentru a influența legislația sau reglementările.	Promovarea intereselor unui domeniu sau grup.	Companii, asociații de afaceri, lobbyiști profesioniști.
 Campanii	Mobilizarea publicului pentru a susține o cauză și a pune presiune pe decidenți.	Conștientizare, acțiune publică.	Activiști, mișcări grassroots, organizații sociale.

Idee-cheie:

- ✓ *Advocacy* este un termen larg care desemnează influențarea decidenților.
- ✓ *Lobbying*-ul este un efort ținut, axat pe interacțiunea directă cu factorii de decizie.
- ✓ *Campaniile* mobilizează publicul pentru a crea presiune în favoarea schimbării.

Fiecare joacă un rol esențial în implicarea democratică - iar combinate, pot da naștere unor mișcări puternice pentru schimbare.

2.10. Valori și Principii Fundamentale ale Democrației

Democrația este mai mult decât un sistem de guvernare - este o cultură construită pe valori comune care modelează modul în care oamenii interacționează, iau decizii și rezolvă conflicte. Aceste valori influențează normele democratice, care nu pot fi întotdeauna formalizate prin lege, dar sunt esențiale pentru cultivarea încrederii, cooperării și respectului într-o societate democratică. O democrație sănătoasă prosperă atunci când cetățenii susțin și promovează activ aceste valori în viața de zi cu zi.

☀️ **Valori democratice esențiale** (listă neexhaustivă):

- ✓ **Transparență** → Guvernare deschisă și acces la informație.
- ✓ **Participare** → Implicarea activă a cetățenilor în luarea deciziilor.
- ✓ **Egalitate** → Drepturi și oportunități egale pentru toți.
- ✓ **Responsabilitate** → Liderii și instituțiile răspund în fața cetățenilor.
- ✓ **Justiție** → Echitate, protecție juridică și stat de drept.
- ✓ **Libertate** → Protejarea libertăților civile și a drepturilor personale.
- ✓ **Responsabilitate civică** → Comportament etic și angajament față de societate.
- ✓ **Respect** → Toleranță față de perspective și opinii diverse.
- ✓ **Incluziune** → Asigurarea faptului că fiecare voce este auzită și valorizată.
- ✓ **Integritate** → Guvernare onestă, etică și principială.
- ✓ **Reprezentare** → Aleșii și instituțiile reflectă diversitatea și interesele societății.

Democrația oferă un cadru în care drepturile omului și libertățile fundamentale sunt respectate, iar voința exprimată liber a cetățenilor determină modul de guvernare. Adevărata democrație asigură faptul că:

- Oamenii au un cuvânt de spus în deciziile care le afectează viața.
- Factorii de decizie sunt trași la răspundere pentru acțiunile lor.
- Femeile și bărbații au drepturi și oportunități egale.
- Toți indivizii sunt liberi de discriminare, indiferent de origine.

Aceste valori sunt reflectate în [Declarația Universală a Drepturilor Omului](#).

🗣️ **Idee-cheie:** Democrația este la fel de puternică precum oamenii care o apără și îi susțin valorile. Participarea activă, responsabilitatea civică și respectul pentru drepturile omului sunt esențiale pentru menținerea unei societăți juste, echitabile și incluzive.

3. Să vorbim despre politică – cine ce face?

Guvernarea democratică se bazează pe instituții bine definite, cadre legale clare și mecanisme care asigură responsabilitate, reprezentare și respectarea statului de drept. Totuși, structura procesului decizional politic variază considerabil între diferite sisteme democratice, fiind modelată de factori istorici, culturali și constituționali. Acest capitol oferă o prezentare comparativă a sistemelor și instituțiilor politice din România, Italia și Bosnia și Herțegovina (BiH), evidențiind modelele de guvernare, dinamica puterii și mecanismele de control și echilibru.

Fiecare țară prezintă o abordare distinctă a democrației și a procesului decizional:

- **România** funcționează ca o **republică semi-prezidențială**, în care puterea executivă este împărțită între Președinte și Guvern, sub supravegherea atentă a Parlamentului.
- **Italia** urmează modelul de **republică parlamentară**, în care guvernarea depinde de încrederea parlamentului, iar procesul decizional este puternic influențat de politica de coaliție.
- **Bosnia și Herțegovina** are unul dintre cele mai complexe sisteme politice din lume, bazat pe mecanisme de **împărțire a puterii între grupuri etnice**, stabilite prin Acordul de Pace de la Dayton, ceea ce duce la un model de guvernare extrem de descentralizat și bazat pe consens.

Prin analiza cadrului instituțional, a structurilor legislative, a puterii executive, a independenței justiției și a influențelor externe în aceste trei țări, acest capitol explorează modul în care diferite sisteme democratice echilibrează puterea, mențin stabilitatea și gestionează provocările politice.

O prezentare generală a celor trei sisteme este inclusă mai jos, evidențiind asemănările și diferențele dintre ele.

	România	Italia	Bosnia și Herțegovina
Sistem	Republică semi-prezidențială	Republică parlamentară	Republică parlamentară (foarte descentralizată)
Șeful statului	Președinte, ales de către cetățeni, cu mandat de 5 ani	Președinte (ales de Parlament, cu mandat de 7 ani)	Președinție tripartită (rotativă, cu mandat de 4 ani)
Șeful guvernului	Prim-ministru (numit de Președinte, aprobat de Parlament)	Prim-ministru (numit de Președinte, aprobat de Parlament)	Președintele Consiliului de Miniștri (numit de Președinție, aprobat de Parlament)
Legislativ	Bicameral (Senat și Camera Deputaților)	Bicameral (Senat și Camera Deputaților – puteri egale)	Bicameral (Camera Reprezentanților și Camera Popoarelor)
Sistem judiciar	Curte Constituțională și sistem judiciar (independent)	Curte Constituțională și sistem judiciar (independent)	Curte Constituțională și Curte de Stat (include judecători străini)
Guvernare regională	Stat unitar (guverne locale, fără regiuni autonome)	Descentralizat (20 de regiuni, unele autonome)	Foarte descentralizat (Federația BiH, Republica Srpska, Districtul Brčko)
Controale și echilibre	Parlamentul poate respinge veto-ul prezidențial; sistemul judiciar revizuieste legile; moțiuni de cenzură împotriva Guvernului	Supraveghere parlamentară; sistemul judiciar revizuieste legile; moțiuni de cenzură împotriva Guvernului	Veto etnic (interes național vital); OHR poate impune legi; sistemul judiciar revizuieste legile
Veto etnic sau politic	Nu există veto etnic	Nu există veto etnic	Da (veto pe baza interesului național vital)
Influență internațională	Conformitate cu UE; membru NATO	Conformitate cu UE; membru NATO	Conformitate cu UE; aderarea la NATO este dezbătută; OHR ¹² supraveghează guvernarea

¹² Biroul Înaltului Reprezentant

3.1. Prezentare generală a sistemului decizional din România

România este o **republică semi-prezidențială**, ceea ce înseamnă că puterea este împărțită între Președinte, Guvern și Parlament, cu un sistem de echilibru și control care previne dominarea unei singure ramuri a puterii. Procesul decizional implică instituții executive, legislative și judiciare, fiind influențat suplimentar de administrația locală și de reglementările Uniunii Europene.

3.1.1. Instituții-cheie

✓ Președintele (Șeful statului)

- Este ales prin vot direct, pentru un mandat de 5 ani (maximum două mandate).
- Reprezintă statul la nivel internațional și veghează la respectarea Constituției.
- Numește Prim-ministrul (cu aprobarea Parlamentului).
- Poate retrimite legile în Parlament (veto), dar Parlamentul îl poate respinge prin re-vot.
- Conduce **Consiliul Suprem de Apărare a Țării** (CSAT), influențând politicile de securitate și externe.

✓ Guvernul (Puterea executivă: Prim-ministrul și miniștrii)

- Prim-ministrul este desemnat de Președinte și aprobat de Parlament.
- Guvernul implementează politici și propune legi Parlamentului.
- Poate emite ordonanțe de urgență, care intră imediat în vigoare, dar trebuie aprobate ulterior de Parlament.

✓ Parlamentul (Puterea legislativă: Senatul și Camera Deputaților)

- Este bicameral: **Senatul** (136 de locuri) și **Camera Deputaților** (330 de locuri).
- Adoptă legi, aprobă bugetul și exercită control asupra Guvernului.
- Poate demite Guvernul printr-o **moțiune de cenzură**.
- Poate respinge veto-ul prezidențial printr-un nou vot.

✓ Sistemul judiciar (Curtea Constituțională și instanțele de judecată)

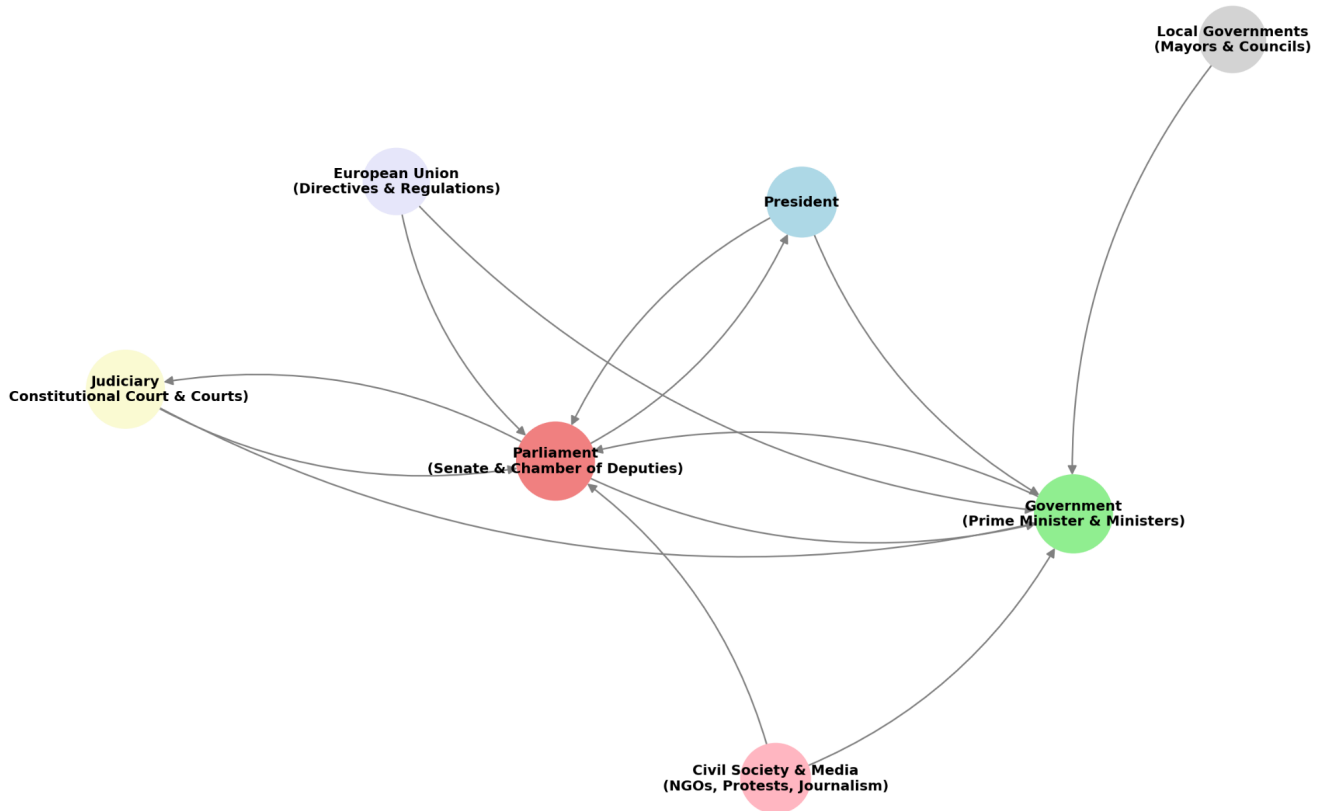
- **Curtea Constituțională a României (CCR)**: Interpretează Constituția, verifică constituționalitatea legilor și soluționează conflictele instituționale.
- **Înalta Curte de Casație și Justiție**: Asigură aplicarea unitară a legii.
- Sistemul judiciar este independent, fiind supravegheat de **Consiliul Superior al Magistraturii** (CSM), care garantează autonomia judecătorilor și procurorilor.

✓ **Autorități locale**: Orașele și județele au primari și consilii, aleși prin vot, care gestionează administrația locală.

✓ **Uniunea Europeană**: Ca stat membru al UE, România trebuie să armonizeze legislația națională cu directivele europene.

✓ **Societatea civilă și mass-media**: ONG-urile, protestele și jurnalismul de investigație joacă un rol esențial în responsabilizarea decidenților.

Romania's Political Decision-Making System

3.1.2. Echilibru și Control între Puteri (Checks and Balances)

Președintele poate retrimite legi în Parlament, dar Parlamentul poate respinge veto-ul prezidențial. Parlamentul poate demite Guvernul printr-o **moțiune de cenzură**. Guvernul poate emite **ordonanțe de urgență**, dar acestea pot fi anulate de Parlament sau de **Curtea Constituțională**. Sistemul judiciar controlează activitatea Parlamentului și a Guvernului prin revizuirea constituționalității legilor.

De ce două camere? Senatul vs. Camera Deputaților

România are un Parlament bicameral, ceea ce înseamnă că este alcătuit din două camere:

- 1 **Senatul** (camera superioară)
- 2 **Camera Deputaților** (camera inferioară)

Ambele camere participă la adoptarea legilor, monitorizează activitatea Guvernului și reprezintă cetățenii, însă există unele diferențe în structură, responsabilități și proceduri legislative, prezentate în tabelul de mai jos:

Caracteristică	Senatul (Camera superioară)	Camera Deputaților (Camera inferioară)
Număr de mandate	136 senatori	330 deputați
Reprezintă	Interese regionale/naționale	Probleme locale și preocupări ale cetățenilor individuali
Rol în procesul legislativ	Revizuieste și modifică propunerile legislative	Inițiază, dezbate și are ultimul cuvânt în majoritatea legilor
Autoritate finală	Trimite legea Camerei Deputaților pentru decizie finală	Are cuvântul final asupra majorității legislației
Atribuții speciale	Se concentrează pe politică externă, drept constituțional și securitate națională	Controlează mai puternic politicile interne, bugetul și legislația economică
Mod de alegere	Reprezentare proporțională	Reprezentare proporțională

 Idee-cheie: Senatul se concentrează pe probleme naționale de ansamblu, în timp ce Camera Deputaților este mai orientată spre nevoile cetățenilor. Deși Camera are ultimul cuvânt în majoritatea legilor, Senatul are un rol esențial în analizarea și modelarea legislației.

Sistemul din România echilibrează puterea executivă, legislativă și judiciară, cu instituții care se controlează reciproc pentru a preveni abuzurile și a garanta guvernarea democratică. Cu toate acestea, provocări precum **corupția, instabilitatea politică și influența executivului asupra justiției** rămân probleme-cheie care necesită implicare civică și mecanisme de supraveghere eficiente.

3.2. Prezentare generală a sistemului decizional din Italia

Italia este o **republică parlamentară**, ceea ce înseamnă că guvernul depinde de încrederea Parlamentului, și nu de autoritatea directă a președintelui. Puterea este împărțită între ramurile executivă, legislativă și judiciară, cu mecanisme de echilibru și control care asigură guvernarea democratică. Italia are, de asemenea, un sistem solid de guvernare regională, acordând o autonomie semnificativă administrațiilor locale.

3.2.1. Instituții-cheie

✓ Președintele Republicii (Șeful statului)

- Este ales de Parlament și de reprezentanți regionali pentru un mandat de 7 ani.
- Are un rol neutru, garantând respectarea Constituției.
- Numește Prim-ministrul și poate dizolva Parlamentul.
- Poate respinge legi (dar Parlamentul le poate adopta din nou).
- Este comandantul suprem al forțelor armate.

✓ Guvernul (Puterea executivă: Prim-ministrul și miniștrii)

- **Prim-ministrul** (Președintele Consiliului de Miniștri) este desemnat de Președinte și aprobat de Parlament.
- **Consiliul de Miniștri** (Cabinetul) este responsabil pentru aplicarea legilor și gestionarea politicilor publice.
- Poate emite **decrete legislative**, care trebuie ratificate de Parlament.
- Guvernul depinde de sprijinul Parlamentului - dacă este adoptată o **moțiune de cenzură**, guvernul este demis.

✓ Parlamentul (Puterea legislativă: Senatul și Camera Deputaților)

- Italia are un sistem **bicameral perfect**: **Senatul Republicii (Senato della Repubblica)** – 200 de locuri; **Camera Deputaților (Camera dei Deputati)** – 400 de locuri.
- Ambele camere au **puteri legislative egale**: Adoptă legi, aprobă bugetul și controlează activitatea guvernului. Pot obliga guvernul să demisioneze printr-o **moțiune de cenzură**.

✓ Justiția (Instanțe independente & Curtea Constituțională)

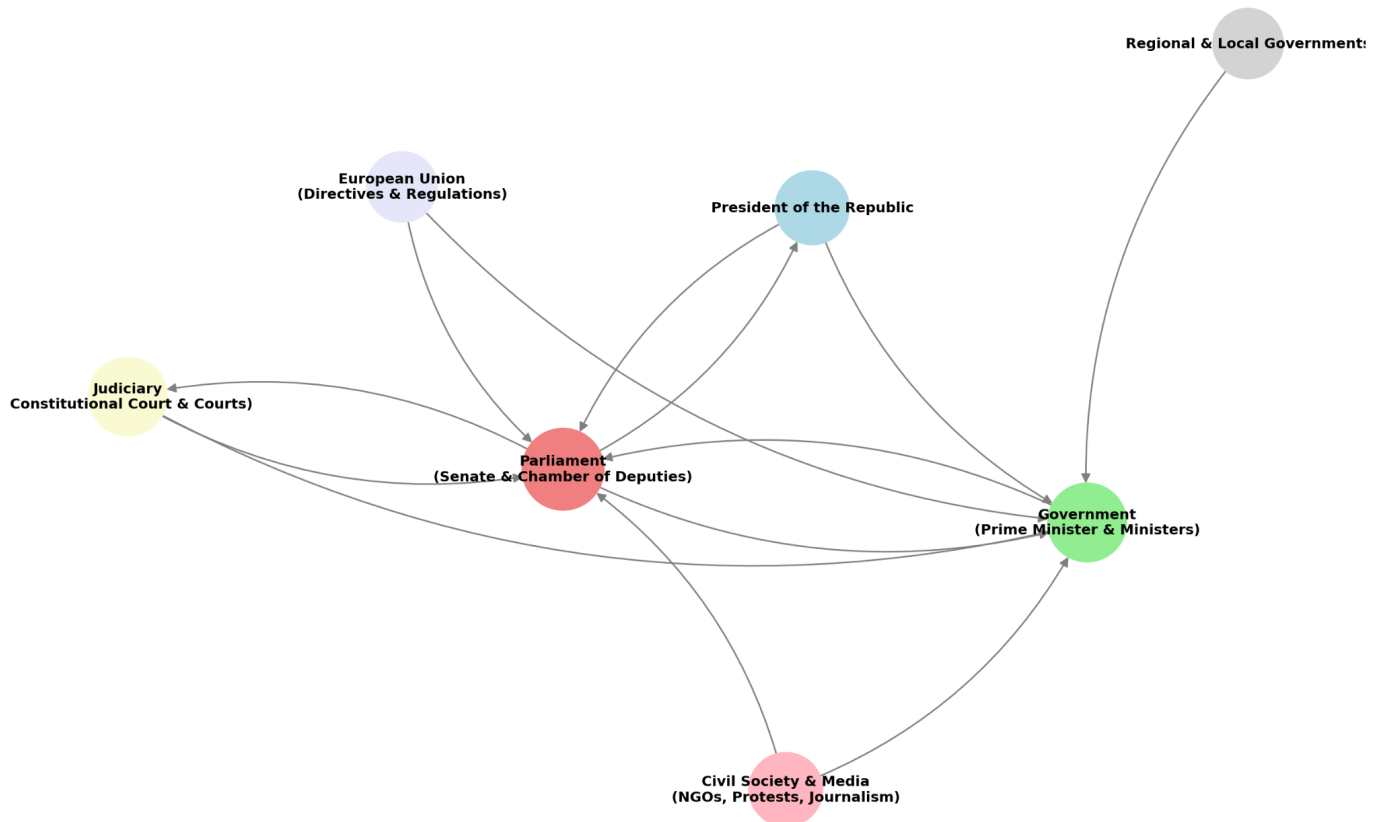
- **Curtea Constituțională** verifică dacă legile sunt conforme cu Constituția.
- Instanțele ordinare se ocupă de cauze civile, penale și administrative.
- Sistemul judiciar este independent, iar judecătorii sunt numiți pe bază de merit.

✓ **Guverne regionale și locale**: Italia este **foarte descentralizată**, având **20 de regiuni**, fiecare cu propriul guvern. Unele regiuni (ex. Sicilia, Trentino-Alto Adige) beneficiază de **autonomie specială**.

✓ **Uniunea Europeană**: Ca stat membru al UE, Italia trebuie să respecte legislația și reglementările europene, în special în domeniile comerțului, economiei și drepturilor omului.

✓ **Societatea civilă și mass-media**: Italia are o societate civilă activă, cu ONG-uri puternice, sindicate și proteste influente. Jurnalismul de investigație are un rol crucial în responsabilizarea decidenților.

Italy's Political Decision-Making System

3.2.2. Echilibru și control între puteri (Checks and Balances)

Președintele poate respinge legi, însă Parlamentul le poate adopta din nou. Parlamentul poate dizolva guvernul printr-o **moțiune de cenzură**. Prim-ministrul are nevoie de aprobarea Parlamentului pentru politicile și legile propuse. Puterea judecătorească controlează Parlamentul și Guvernul prin **verificarea constituționalității legilor**. Guvernele locale gestionează domenii esențiale precum **sănătatea, educația și transportul**, ceea ce reduce din puterea guvernului central.

Sistemul parlamentar italian se bazează pe un **echilibru solid al puterilor**, în care executivul depinde de sprijinul Parlamentului. Guvernarea regională și influența Uniunii Europene adaugă un nivel suplimentar de **complexitate** în procesul decizional. Cu toate acestea, **instabilitatea politică** reprezintă o provocare recurentă, guvernele schimbându-se frecvent din cauza **dinamicii politice de coaliție**.

3.3. Prezentare generală a sistemului decizional din Bosnia și Herțegovina (BiH)

Bosnia și Herțegovina are un sistem politic **complex și foarte descentralizat**, stabilit prin **Acordul de Pace de la Dayton (1995)**. Acest sistem este conceput pentru a echilibra puterea între bosniaci, croați și sârbi, însă generează și dificultăți majore în luarea deciziilor, guvernare și implementarea reformelor.

BiH este o **democrație parlamentară** cu mai multe niveluri de guvernare și **mecanisme puternice de împărțire etnică a puterii**, care influențează semnificativ echilibrul dintre instituții.

3.3.1. Instituții-cheie

✓ Președinția Bosniei și Herțegovinei (Șeful statului colectiv)

- Președinție tripartită: un reprezentant din fiecare grup etnic majoritar (bosniac, croat, sârb).
- Aleși pentru 4 ani: bosniacul și croatul sunt aleși din **Federația BiH (FBiH)**, iar sârbul din **Republica Srpska (RS)**.
- **Președinția este rotativă**, fiecare membru ocupând funcția de președinte pentru 8 luni.
- **Roluri:**
 - Reprezintă BiH pe plan internațional.
 - Numesc oficiali-cheie (ex. Prim-ministru, ambasadori).
 - Deciziile necesită consens sau majoritate de două treimi.

 Dinamică a puterii: Conducerea rotativă slăbește autoritatea centralizată și duce adesea la blocaje în deciziile privind politica externă și internă.

✓ Consiliul de Miniștri (Puterea executivă – Prim-ministrul și miniștrii)

- Conducătorul este **Președintele Consiliului de Miniștri** (echivalentul Prim-ministrului).
- Este numit de Președinție, dar trebuie aprobat de Parlament.
- Include miniștri din toate grupurile etnice.
- Aplică legea statului și colaborează cu guvernele de nivel inferior.

 Dinamică a puterii: Sistemul de cote etnice face ca procesul decizional să fie lent și inefficient, fiecare grup având drept de veto asupra politicilor importante.

✓ Adunarea Parlamentară (Puterea legislativă: Camera Reprezentanților & Camera Popoarelor)

Sistem bicameral:

- **Camera Reprezentanților** (42 membri) – aleși direct.
- **Camera Popoarelor** (15 membri) – aleși indirect, câte 5 din fiecare grup etnic (bosniac, croat, sârb).
- **Roluri:** Adoptă legi, aprobă bugetul, supraveghează guvernul. Poate demite Consiliul de Miniștri prin moțiuni de cenzură.

 Dinamică a puterii: Reguli de vot bazate pe etnie duc frecvent la blocaje politice. Oricare grup etnic poate bloca deciziile invocând „**interesul național vital**”, ceea ce încetinește reformele.

✓ Sistemul judiciar (Curtea Constituțională & Curtea de Stat)

- **Curtea Constituțională a BiH** verifică dacă legile sunt conforme cu Constituția.
- **Curtea de Stat a BiH** judecă cazuri importante, inclusiv crime de război și corupție.
- Justiția este oficial independentă, dar presiunile etnice și politice afectează eficiența.

 Dinamică a puterii: Curtea Constituțională include **3 judecători străini** pentru a limita influența politică. **Biroul Înaltului Reprezentant (OHR)** poate demite oficiali și impune decizii judiciare.

✓ **Biroul Înaltului Reprezentant (OHR):** Organism internațional de supraveghere, creat prin Acordul de la Dayton, cu autoritate de a **demite oficiali și impune legi** dacă instituțiile BiH nu funcționează. Deși este în proces de retragere, OHR are încă o influență semnificativă.

✓ **Influența Uniunii Europene & NATO:** UE monitorizează reformele politice și condiționează aderarea de progresul democratic. Colaborarea cu NATO este complicată din cauza **opoziției din partea Republicii Srpska** privind aderarea la alianță.

✓ **Societatea civilă și mass-media:** Joacă un rol în promovarea reformelor anticorupție. Jurnalismul de investigație contribuie la tragerea la răspundere a politicienilor, dar **controlul politic asupra mass-mediei este încă puternic**.

3.3.2. Structură de guvernare descentralizată

✓ Două entități + Districtul Brčko:

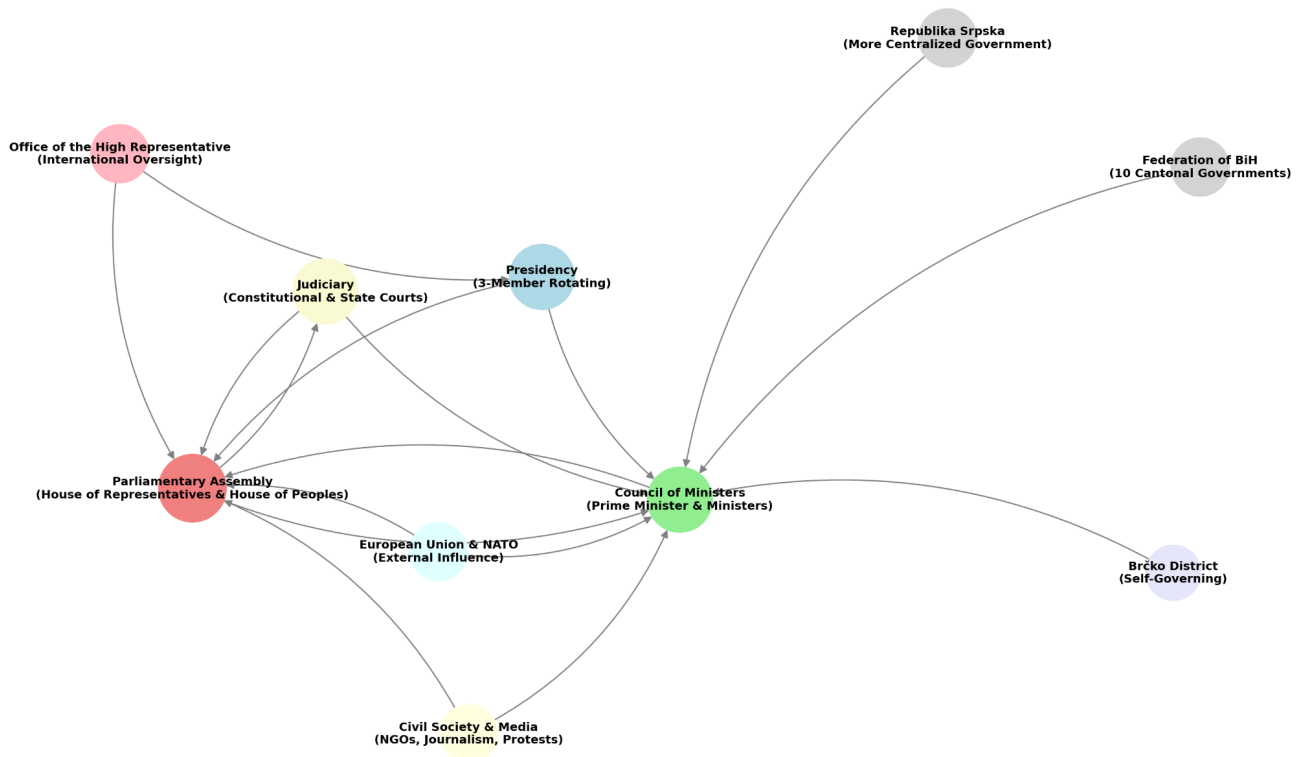
- **Federația Bosniei și Herțegovinei (FBiH)** – 51% din teritoriu, majoritar bosniac și croat, cu 10 **cantoane autonome**.
- **Republica Srpska (RS)** – 49% din teritoriu, majoritar sârb, mai centralizată.
- **Districtul Brčko** – autoguvernare, sub jurisdicție comună FBiH și RS.

✓ Fiecare entitate are:

- Propriu **președinte, parlament și guvern**.
- Forțe de poliție, sisteme educaționale și servicii de sănătate **separate**.
- Politici fiscale și bugete **independente**.

 Dinamică a puterii: Entitățile au **mai multă putere decât statul central**, ceea ce face dificilă luarea deciziilor la nivel național. FBiH este fragmentată în 10 cantoane, fiecare cu propriul guvern, adăugând un strat suplimentar de birocrăție. Republica Srpska funcționează mai degrabă ca un sistem unitar, în timp ce FBiH este extrem de fragmentată.

Bosnia and Herzegovina's Political Decision-Making System

3.3.3. Echilibru și control între puteri (Checks and Balances)

Sistemul politic al Bosniei și Herțegovinei este unul dintre cele mai complexe din lume. Acesta are mai multe niveluri de echilibru și control, concepute în principal pentru a preveni dominarea de către un singur grup etnic. Totuși, aceste mecanisme contribuie frecvent la blocaje politice și la un proces decizional lent. Mai jos sunt prezentate principalele forme de echilibru și control din sistemul de guvernare al BiH:

1) Președinție vs. Parlament vs. Consiliul de Miniștri

- ✓ **Președinția (Șeful statului)** poate propune politici și numește Președintele Consiliului de Miniștri, dar **Parlamentul trebuie să aprobe numirea.**
- ✓ **Consiliul de Miniștri (Executivul)** are nevoie de aprobarea Parlamentului pentru decizii majore, inclusiv bugetul și legile.
- ✓ **Parlamentul (Legislativul)** poate demite guvernul printr-o **moțiune de cenzură**, ceea ce duce la formarea unui nou guvern.

Echilibru & Control: Ramura executivă este responsabilă în fața Parlamentului, ceea ce împiedică acțiuni unilaterale din partea Președinției sau a Prim-ministrului.

2) Veto etnic („Interes Național Vital”)

- ✓ Oricare dintre cele trei popoare constitutive (bosniac, croat, sârb) poate bloca o lege sau decizie invocând veto-ul de **interes național vital**.
- ✓ **Camera Popoarelor** (camera superioară) decide dacă veto-ul este justificat.
- ✓ Dacă există o dispută, **Curtea Constituțională a BiH** oferă decizia finală.

 Echilibru & Control: Previne dominarea etnică, dar duce frecvent la **blocaje legislative**.

3) Curtea Constituțională ca arbitru final

- ✓ Verifică legile adoptate de Parlament și poate anula deciziile neconstituționale.
- ✓ Poate interveni în conflictele dintre instituții ale statului, entități și administrații locale.
- ✓ Include **trei judecători străini** (numiți de Curtea Europeană a Drepturilor Omului) pentru a reduce influența politică.

 Echilibru & Control: Asigură supraveghere judiciară independentă, deși partidele politice contestă adesea deciziile instanței.

4) Biroul Înaltului Reprezentant (OHR) – Supraveghere internațională

- ✓ Are autoritatea de a impune legi și de a demite oficiali care obstrucționează pacea sau reformele.
- ✓ Acționează ca un control extern asupra politicii interne, asigurând respectarea Acordului de la Dayton.
- ✓ Este în curs de retragere, dar deține încă puteri de intervenție.

 Echilibru & Control: Asigură stabilitatea, dar este criticat pentru că **limitează suveranitatea** Bosniei și Herțegovinei.

5) Federația BiH vs. Republica Srpska vs. Districtul Brčko

- ✓ Entitățile (FBiH și RS) au **autonomie semnificativă**, limitând puterea statului central.
- ✓ **Districtul Brčko** este sub supraveghere comună, prevenind dominația uneia dintre entități.
- ✓ Fiecare entitate poate adopta propriile legi în domenii precum educația, poliția și sănătatea.

 Echilibru & Control: Previne centralizarea excesivă, dar **fragmentează guvernarea**.

6) Supravegherea Uniunii Europene și a NATO

- ✓ BiH trebuie să-și alinieze politicile cu **cerințele de aderare la UE**.
- ✓ Cooperarea cu NATO este controversată – **Republica Srpska se opune aderării**, în timp ce FBiH o susține.

 Echilibru & Control: Presiunea internațională încurajează reformele, dar **diviziunile politice interne încetinesc progresul**.

Concluzie: Sistemul din BiH **previne instaurarea autoritarismului**, dar generează **blocaje politice frecvente**. Veto-urile etnice și autonomia entităților **încetinesc procesul decizional la nivel național**. Curtea Constituțională, supravegherea internațională și presiunea UE acționează ca mecanisme externe de control și echilibru.

4. Abordări educaționale ale implicării civice

Educația civică eficientă merge dincolo de predarea instituțiilor politice - ea trebuie să echipeze tinerii cu **abilități civice practice**, precum comunicarea, organizarea, gândirea critică și luarea deciziilor în mod colectiv¹³. Cercetările arată că învățarea activă, bazată pe experiență, **încurajează implicarea tinerilor**, mai ales atunci când elevii discută probleme reale, participă la activități de voluntariat cu impact civic și interacționează cu modele civice de inspirație¹⁴. **Parteneriatele Tineri-Adulți (Y-AP)** - în care tinerii sunt implicați activ în procesul decizional și susținuți prin relații semnificative cu adulți - consolidează **împuternicirea, autonomia și conexiunea cu comunitatea**¹⁵.

Studiile arată, de asemenea, că educația civică este cea mai eficientă atunci când **pune accent pe inițiative conduse de tineri, acțiune civică practică și angajare critică față de dileme sociale**, mai degrabă decât pe cunoștințe teoretice despre instituții formale¹⁶. Pentru a realiza acest lucru, educatorii trebuie să adopte metode **participative și centrate pe elev**, care îi încurajează pe tineri să se perceapă ca **agenți ai schimbării** în propriile comunități.

◆ Principii-cheie pentru predarea implicării civice:

- ❖ **Luarea deciziilor prin consens & procese democratice:** Încurajarea rezolvării colaborative a problemelor și respectul față de opiniile diverse.
- ❖ **Procese de jos în sus (bottom-up):** Participanții își formulează propriile teme de discuție, identifică problemele importante și co-creează soluții.
- ❖ **Spații sigure pentru dialog:** Crearea unui mediu în care elevii se simt liberi să-și exprime ideile, să pună întrebări și să se angajeze în dezbateri semnificative.
- ❖ **Învățare relevantă și ancorată în realitate:** Abordarea evenimentelor actuale în timp real și adaptarea discuțiilor la experiențele reale ale elevilor.
- ❖ **Discuții obiective:** Explorarea temelor politice fără promovarea unor puncte de vedere partizane, încurajând **gândirea critică**, nu alinierea ideologică.

Acest ghid oferă un cadru **structurat și bazat pe dovezi** pentru o învățare civică transformatoare. Abordările prezentate aici se bazează pe **metodologii validate** și pe **expertiza consorțiului ASPYRE EUROPE**. Prin adoptarea acestor metode dinamice, centrate pe tineri, educatorii pot echipa noua generație cu **abilitățile, încrederea și motivația** necesare pentru a participa activ la viața democratică și pentru a contribui în mod semnificativ la dezvoltarea comunităților lor.

¹³ Kirlin, M. (2005) 'Understanding the Relationship between Civic Skills and Civic Participation: Educating Future Public Managers'. Journal of Public Affairs Education, Vol.11 (4), pp. 305-314.

¹⁴ Kahne, J. E. & Sports, S. E. (2008). "Developing Citizens: The Impact of Civic Learning Opportunities on Students' Commitment to Civic Participation". American Educational Research Journal, Vol. 45 (3), pp. 738-766.

¹⁵ Krauss, Collura, Zeldin, Ortega, Abdullah, and Sulaiman (2013). 'Youth-adult partnership: Exploring contributions to empowerment, agency and community connections in Malaysian youth programs'. Journal of Youth and Adolescence, Vol. 43 (9), pp. 1550-1562.

¹⁶ Pospeiszna, P. & Galus, A. (2018) 'Promoting active youth: evidence from Polish NGO's civic education programme in Eastern Europe'. Journal of International Relations and Development, Vol. 23 (1), pp. 210-236.

4.1. Crearea unui cadru: Edificarea încrederii și a unui spațiu sigur

Încrederea - atât între indivizi, cât și între cetățeni și instituții - este piatra de temelie a democrației. Pentru ca educația civică să fie eficientă, este esențial ca în grupul de învățare să existe un climat de încredere. Când participanții se simt respectați, puși în valoare și într-un climat de siguranță atunci când își exprimă ideile, este mult mai probabil să se implice în discuții semnificative, să gândească critic și să participe activ.

Facilitatorii joacă un rol esențial în stabilirea unei culturi de respect reciproc, incluziune și dialog deschis. Ei oferă un model de comportament bazat pe încredere, fiind transparenți, abordabili și adaptabili, creând astfel un mediu în care participanții se simt responsabilizați să își împărtășească perspectivele.

◆ Principii de bază pentru educatori:

- ❖ **Fii deschis și transparent** → Împărtășește-ți parcursul personal, motivațiile și scopul activității educaționale. Autenticitatea construiește încredere.
- ❖ **Recunoaște dinamica de putere** → Ca educator, conștientizează autoritatea ta și echilibrează-o prin limbaj incluziv și încurajarea dialogului deschis.
- ❖ **Stabilește limite clare** → Creează împreună cu participanții reguli de interacțiune care să asigure incluziune și respect (*vezi activitatea exemplu de mai jos*).
- ❖ **Fii flexibil** → Adaptează-ți planul la evenimentele actuale și la nevoile participanților, pentru a menține relevanța și implicarea.
- ❖ **Încurajează reflecția** → Folosește activitățile de grup pentru a facilita învățarea colectivă și reflecția personală.

 Sfat: Activitățile de tip „icebreaker” contribuie la stabilirea unui prim nivel de încredere în grupurile nou formate. Vezi **Capitolul 6** pentru o selecție de astfel de activități.

◆ Activitate exemplu: ACORD DE GRUP

 Obiectiv: Implicarea participanților în procesul decizional de jos în sus, încurajându-i să co-creeze reguli pentru spațiul lor comun de învățare.

 Instrucțiuni:

- 1) Scrie pe un flipchart sau pe tablă titlul: **„Suntem de acord să...”**
- 2) Invită participanții să propună norme și reguli de grup care să contribuie la un mediu respectuos și productiv.

Dacă este nevoie, oferă exemple precum:

- ✓ Respectăm dreptul celorlalți de a se exprima - chiar și atunci când nu suntem de acord.
- ✓ Ascultăm activ și cu curiozitate.
- ✓ Recunoaștem și empatizăm cu perspectivele diferite.
- ✓ Punem întrebări când ceva nu este clar.
- ✓ Suntem sinceri și ne exprimăm opiniile cu respect.

3) După ce lista este finalizată, fiecare participant semnează acordul ca simbol al angajamentului.

4) Fă o fotografie a acordului și revino la el în sesiunile următoare, dacă este necesar.

 De ce este important: Prin participarea activă la definirea regulilor, participanții își asumă responsabilitatea pentru spațiul de învățare, ceea ce duce la **mai multă încredere, responsabilitate și coeziune de grup**.

♦ **Crearea unui spațiu sigur și incluziv**

Un spațiu sigur este fundația pentru dialog autentic, învățare și dezvoltare personală. Este un mediu în care participanții se simt respectați, valorizați și liberi să-și exprime gândurile fără teama de a fi judecați, ridiculizați sau discriminați. Pentru a cultiva comunicarea deschisă și respectul reciproc, educatorii trebuie să construiască și să mențină activ acest tip de mediu.

 Elemente-cheie ale unui spațiu sigur:

- ✓ **Respect reciproc** → Cultivă o cultură în care fiecare voce este valorizată, iar participanții sunt încurajați să asculte activ și cu curiozitate, chiar și când nu sunt de acord.
- ✓ **Incluziune** → Asigură-te că perspectivele diverse sunt binevenite și reprezentate. Fii atent la bariere precum limba, accesibilitatea, normele culturale sau diferențele de personalitate.
- ✓ **Confidențialitate** → Stabilește reguli clare pentru protejarea intimității participanților, asigurându-te că discuțiile rămân în cadrul grupului, dacă nu s-a convenit altfel.
- ✓ **Mediu de susținere** → Abordează comportamentele sau limbajul discriminatoriu într-un mod constructiv, reafirmând angajamentul grupului pentru incluziune și respect.

 Idee-cheie: Prin prioritizarea încrederii, siguranței și incluziunii, educatorii creează condițiile necesare pentru **implicare profundă, gândire critică și dialog autentic** - toate esențiale pentru responsabilizarea tinerilor întru democrație și viață civică.

4.2. Luarea deciziilor în mod democratic: Practicarea democrației

Luarea deciziilor în mod democratic nu este doar un concept teoretic - este o **abilitate practică** care trebuie integrată în educația civică. Prin includerea proceselor reale de luare a deciziilor în activitățile educaționale, educatorii oferă participanților experiențe directe de **colaborare, deliberare și responsabilitate colectivă**. Această abordare modelează democrația în acțiune, consolidând participarea, echitatea și responsabilitatea.

♦ De ce contează luarea deciziilor în mod democratic

În context educațional, luarea deciziilor în mod democratic face mai mult decât să *predea* democrația - ea *întruchipează* democrația. Integrarea deciziilor participative și incluzive îi ajută pe tineri să experimenteze democrația în mod direct.

- ✓ **Împuternicire** → Participanții înțeleg că vocile lor contează și că pot influența rezultatele.
- ✓ **Gândire critică** → Deciziile necesită argumentare, dezbateri și rafinare colectivă.
- ✓ **Responsabilitate** → Grupul își asumă consecințele deciziilor luate, ceea ce promovează responsabilitatea și încrederea reciprocă.

 Idee-cheie: Cel mai bun mod de a învăța democrația este de a o **practica** - prin implicare activă în procesele de luare a deciziilor.

♦ Aplicarea practică a luării deciziilor în mod democratic

Un exemplu simplu, dar puternic, de luare democratică a deciziilor este **Activitatea Acordului de Grup** (*descrișă mai sus*). Prin co-crearea regulilor și așteptărilor, participanții experimentează direct luarea deciziilor colective, ceea ce duce la un angajament mai mare și asumare din partea grupului. Acest proces consolidează rolul educatorului ca **facilitator**, care *ghidează* în loc să *impună* decizii.

Totuși, luarea deciziilor în mod democratic nu este o soluție universală - diferitele situații pot necesita **abordări diferite**. Facilitatorii pot introduce metode variate de luare a deciziilor, adaptate la nevoile grupului:

Cum alegi metoda potrivită?

- ✓ **Căutarea consensului** → Ideală pentru discuții complexe care necesită profunzime, cum ar fi definirea valorilor comune sau stabilirea unor strategii pe termen lung.
- ✓ **Regula majorității** → Utilă pentru decizii practice sau organizatorice, precum alegerea unei ore de întâlnire sau împărțirea responsabilităților.
- ✓ **Deliberare și dezbateră** → Eficientă pentru explorarea mai multor perspective, dezvoltarea gândirii critice și cultivarea compromisului.
- ✓ **Leadership rotativ** → Permite fiecărui participant să conducă o discuție sau un proces decizional, promovând asumarea colectivă.

Tabel comparativ: Căutarea consensului vs. Regula majorității

Metodă	Descriere	Avantaje	Provocări
Căutarea consensului	Implică colaborarea pentru găsirea unor soluții acceptabile pentru toți participanții. Reflectă idealurile egalității și incluziunii, dar necesită timp și efort.	Încurajează înțelegerea profundă și coeziunea grupului. Toate vocile sunt ascultate, reducând riscul de excludere.	Poate dura mult timp. Riscul de blocaj dacă nu se ajunge la un acord.
Regula majorității	Deciziile se iau prin vot. Este mai rapidă și mai simplă, dar riscă excluderea vocilor minoritare. Eficientă mai ales dacă e însoțită de discuții deschise.	Rapidă și practică în grupuri mari. Rezultate clare și acționabile.	Vocile minoritare pot fi ignorate. Poate descuraja colaborarea și consensul.

 Scopul final nu este doar **să luăm decizii**, ci **să construim o cultură democratică** în care:

- ✓ Vocile diverse sunt ascultate.
- ✓ Deciziile sunt luate transparent și echitabil.
- ✓ Participanții sunt încurajați să contribuie și își asumă responsabilitatea.

 Idee-cheie: Democrația nu înseamnă doar vot - ci înseamnă **ascultare, dezbateră, compromis și asumarea responsabilității pentru rezultate colective**. Prin practicarea luării deciziilor incluzive, educatorii le oferă tinerilor abilitățile și mentalitatea necesare pentru a se implica activ în viața democratică.

4.3. Idei și dezvoltare de jos în sus (Bottom-Up)

Pentru ca implicarea civică să fie cu adevărat semnificativă și de impact, participanții trebuie să aibă libertatea de a **identifica, discuta și prioritiza problemele care contează cel mai mult pentru ei**. Deși educatorii au un rol important în ghidarea procesului de învățare, temele și problemele abordate ar trebui să pornească din interiorul grupului. Această abordare de jos în sus **crează relevanță, asumare și motivație pe termen lung**, asigurând că educația civică este ancorată în experiențele reale ale tinerilor și în preocupările lor autentice.

♦ Cum sprijină acest ghid implicarea de jos în sus

Activitățile din acest ghid sunt concepute pentru a oferi tinerilor **puterea de a-și defini și modela parcursul de implicare civică**:

- ✓ **Identificarea problemelor-cheie** → Participanții reflectează asupra propriilor experiențe și asupra provocărilor observate în comunitățile lor (vezi [Activitatea 1: Tinerii pot aduce schimbare](#) și [Activitatea 2: Identificarea problemei](#)).
- ✓ **Formularea problemelor** → Transformarea preocupărilor generale în formulări clare și acționabile (vezi [Activitatea 2: Identificarea problemei](#)).
- ✓ **Formarea de grupuri colaborative și alianțe strategice** → Încurajarea tinerilor să se conecteze cu alții care împărtășesc interese sau preocupări comune, pentru a-și consolida impactul colectiv (vezi Capitolul 6: [Activitatea 3 – Găsește-ți aliații](#), [Activitatea 4 – Înțelegerea și valorificarea puterii](#), și [Activitatea 5 – Cum ajungem la un câștig comun](#)).

 Idee-cheie: Când participanții aleg temele pe care le explorează, motivația și implicarea lor cresc, ceea ce duce la o participare civică mai durabilă.

♦ Puterea colaborării în acțiunea civică

Acțiunea civică eficientă nu se realizează de unul singur - ea necesită **eforturi colective și strategice** din partea grupurilor care împărtășesc preocupări, idei și soluții comune.

De ce contează colaborarea?

- ✓ **Amplifică impactul** → Grupurile pot mobiliza mai mulți oameni, resurse și influență.
- ✓ **Construiește alianțe între sectoare** → Reunirea vocilor diverse crește legitimitatea și extinderea mesajului.
- ✓ **Transformă preocupările individuale în schimbări sistemice** → Problemele locale pot avea impact național atunci când grupurile se organizează eficient.

 Idee-cheie: Capacitatea de a colabora și de a construi alianțe este ceea ce transformă **advocacy-ul individual într-o schimbare reală și sustenabilă** - fie la nivel de școală, comunitate locală sau politici naționale.

♦ Ancorarea implicării în realitatea trăită

Pentru ca tinerii să rămână implicați în acțiuni civice, participarea lor trebuie să fie **personală, relevantă și cu sens**. Dacă pot corela *advocacy*-ul cu experiențele lor de zi cu zi, este mult mai probabil să continue să se implice pe termen lung.

🤔 Adresarea întrebării „De ce?” în acțiunea civică

- ✓ **De ce contează această problemă pentru mine?** → Legătura dintre participarea civică și experiențele personale.
- ✓ **De ce să investesc timp și energie?** → Înțelegerea modului în care acțiunea produce schimbare concretă.
- ✓ **De ce să lucrăm împreună?** → Recunoașterea forței colaborării.

🔑 **Idee-cheie:** Implicarea civică trebuie să fie percepută ca fiind **atât urgentă, cât și posibilă**. Când tinerii văd un scop clar în eforturile lor, sunt mai predispuși să rămână activi și să genereze schimbări reale.

♦ Implicarea de jos în sus – Cale către schimbare democratică

Această abordare participativă nu doar că oferă tinerilor cunoștințe și competențe, ci îi **împuternicește să-și asume responsabilitatea pentru schimbarea democratică**. Atunci când tinerii:

- ✓ Își definesc singuri teme care contează pentru ei
- ✓ Colaborează cu alți tineri cu preocupări similare
- ✓ Corelează activismul cu propriile experiențe de viață

... ei devin **actori activi ai democrației**, pregătiți să **conteste nedreptatea, să promoveze schimbarea și să contribuie la modelarea viitorului**.

4.4. Abordarea evenimentelor actuale în timp real

Educația civică are cel mai mare impact atunci când este **relevantă pentru realitățile trăite de participanți**. Discutarea evenimentelor curente permite educatorilor să lege principiile democratice de experiențele concrete ale tinerilor, oferind exemple practice despre modul în care democrația funcționează (sau eșuează) în societate. Pentru a realiza acest lucru, educatorii trebuie să fie **flexibili, receptivi** și conectați la nevoile și interesele grupului.

♦ De ce contează abordarea evenimentelor actuale

- ✓ **Relevantă** → Legarea discuțiilor de evenimente reale îi ajută pe participanți să înțeleagă cum se aplică principiile democratice în viața lor de zi cu zi.
- ✓ **Implicare** → Evenimentele actuale sunt adesea subiecte care trezesc curiozitatea sau pasiunea tinerilor, fiind puncte naturale de pornire pentru dialog.
- ✓ **Gândire critică** → Analiza evenimentelor în desfășurare îi ajută pe participanți să exploreze perspective diverse, să pună sub semnul întrebării presupunerile și să evalueze sursele de informație.
- ✓ **Împuternicire** → Înțelegerea evenimentelor actuale stimulează acțiunea civică și le arată tinerilor că pot fi agenți ai schimbării în comunitățile lor.

 Idee-cheie: Educația civică este cu adevărat eficientă atunci când este **vie, în evoluție și conectată la realitățile** care modelează perspectiva participanților.

♦ Strategii pentru abordarea evenimentelor actuale

 Fii informat → Educatorii ar trebui să fie la curent cu evenimentele locale, naționale și internaționale care pot rezona cu grupul. Scopul nu este să joace rolul de expert, ci să faciliteze reflecția și dialogul.

 Adaptează-te cu flexibilitate → Fii pregătit să modifice planul lecției pentru a include subiecte de actualitate importante pentru participanți.

 Folosește întrebări deschise → Încurajează gândirea critică prin întrebări precum:

- Ce credeți că a cauzat acest eveniment?
- Cine este implicat și cine este afectat?
- Cum afectează această problemă comunitatea voastră?
- Ce principii democratice sunt în joc (sau încălcate)?
- Ce soluții sau reacții sunt posibile?

 Concentrează-te pe proces, nu pe conținut → În loc să discuți despre *cine* are „dreptate” sau „greșește”, pune accent pe *procesele democratice* implicate: cum se iau deciziile, cine are puterea și cum pot participa cetățenii.

 Leagă discuția de valorile democratice fundamentale → Încadrează conversațiile în jurul valorilor precum drepturile omului, egalitatea, sustenabilitatea și justiția, pentru a înțelege cum sunt întărite sau amenințate în realitate (vezi **Capitolul 2.10: Valorile democratice fundamentale**).

♦ **Adaptarea la preocupările și interesele grupului**

✓ **Fii atent** → Ascultă discuțiile și îngrijorările participanților; curiozitatea lor ar trebui să ghideze focalizarea discuției.

✓ **Creează spațiu pentru reacții emoționale** → Recunoaște că evenimentele actuale pot provoca reacții emoționale puternice. Validează aceste reacții, menținând în același timp un dialog constructiv și respectuos.

✓ **Încurajează acțiunea civică** → Când este oportun, ghidează participanții către răspunsuri concrete: proiecte comunitare, acțiuni de advocacy sau campanii de conștientizare.

 Idee-cheie: Educația civică nu ar trebui doar să **explice** democrația - ci să îi **inspire pe participanți să se implice activ**, în timp real.

♦ **Exemplu practic: Educație civică receptivă**

Scenariu: Are loc o alegere importantă, o mișcare socială sau o criză înainte sau în timpul unei sesiuni.

Cum să reacționezi:

- Pune pauză programului planificat pentru a discuta evenimentul.
- Invită participanții să își împărtășească perspectivele și să analizeze puncte de vedere diferite.
- Folosește lista de valori democratice fundamentale din Capitolul 2 pentru a ghida discuția:
 - Cum susține sau amenință acest eveniment valorile democratice?
 - Ce roluri joacă instituțiile, mass-media și cetățenii în modelarea rezultatului?
 - Ce acțiuni civice pot fi întreprinse individual sau colectiv?

Această abordare flexibilă și conectată la realitate asigură că educația civică rămâne **relevantă, captivantă și responsabilizantă**, ajutând participanții să lege valorile democratice de realitățile lumii în care trăiesc.

 În concluzie: Prin abordarea evenimentelor actuale în timp real, educatorii fac educația civică **dinamică și profund semnificativă**, pregătind tinerii să gândească critic și să acționeze responsabil într-o societate în continuă schimbare.

4.5. Discutarea politică fără promovarea unei agende politice

Deși neutralitatea absolută este imposibilă, rolul educatorului **nu este** de a promova opinii personale sau ideologii politice. În schimb, accentul trebuie pus pe **împărtășirea de instrumente care să ajute participanții să își formeze propriile perspective informate**. Educația civică ar trebui să le ofere tinerilor capacitatea de a pune întrebări bine gândite, de a gândi critic și de a trage concluzii independente - nu de a fi ghidați către un anumit punct de vedere.

◆ Conștientizarea dinamicii de putere

Ca educator, deții o poziție de autoritate care poate influența subtil opiniile participanților. Este esențial să îți exerciți acest rol cu **auto-reflecție și sensibilitate**.

✚ Ce ar trebui să faci:

- ✓ Exprimă-ți angajamentul față de principiile democratice universale - precum **drepturile omului, egalitatea și statul de drept** - fără a adopta poziții partizane.
- ✓ Încurajează **analiza și dezbateră**, nu orientarea discuțiilor spre o opinie prestabilită.
- ✓ Facilitează reflecția, în loc să „transmiți concluzii” - rolul tău este să ghidezi, nu să impui.

🗣️ **Idee-cheie:** Educația civică ar trebui să se axeze pe **explorarea ideilor participanților, încurajarea dezbaterii și dezvoltarea gândirii critice** - nu pe susținerea punctului de vedere al educatorului.

◆ Redirecționarea întrebărilor către grup

Participanții îți pot cere părerea despre evenimente actuale, politicieni sau teme controversate. Deși poate fi tentant să răspunzi direct, acest lucru poate **aliena anumiți participanți** sau poate întări **biasul personal**. În schimb, transformă aceste momente în **oportunități de reflecție și dialog critic**.

✚ Întrebări de redirecționare:

- ✓ „Ce părere ai tu despre acest subiect?”
- ✓ „De ce întrebi asta?”
- ✓ „Unde ai citit, văzut sau auzit despre asta?”
- ✓ „Crezi că sursa este de încredere? De ce *da* sau de ce *nu*?”

🗣️ **Idee-cheie:** Redirecționând întrebarea către participanți, creezi spațiu pentru **dialog autentic și reflecție**, fără a impune opinii personale.

◆ **Lucrul cu invitați externi**

Când inviți vorbitori externi - precum politicieni, experți sau educatori - este important să iei în calcul **opiniile lor politice și eventualele biasuri**.

Recomandări:

- ✓ Asigură-te de **reprezentare echilibrată**, invitând persoane din medii diverse.
- ✓ Dacă participă un singur vorbitor, roagă-l să se concentreze pe **experiențele, valorile și expertiza sa** - nu pe promovarea unei agende politice.
- ✓ Încurajează participanții să adreseze întrebări critice, consolidând rolul lor ca **cetățeni implicați**.

 Idee-cheie: Prezența vocilor externe ar trebui să **îmbogățească învățarea democratică**, nu să impună o perspectivă unică.

◆ **Dezvoltarea gândirii critice și a alfabetizării media**

Educația civică nu ar trebui să se rezume la prezentarea unor fapte - ci să învețe participanții cum să evalueze informațiile în mod critic. Încurajează analiza surselor de informare, a credibilității și a intenției conținutului.

Întrebări ghid pentru evaluarea critică a informațiilor:

- ☐ De unde ai obținut această informație? Este o sursă de încredere, o postare pe rețele sociale sau un site necunoscut?
- ☐ Informația pare rezonabilă și bazată pe fapte? Sau include exagerări, speculații sau posibile dezinformări?
- ☐ Conținutul provoacă o reacție emoțională puternică? Dacă da, este esențial să verificăm informația înainte de a o crede sau distribui.
- ☐ Putem avea încredere în sursă? Cine o finanțează? Are un istoric de raportare corectă?
- ☐ Cine a creat acest conținut și ce intenție ar putea avea? Are afiliere politice, corporatiste sau ideologice?
- ☐ Cum putem verifica această informație? Apar aceleași afirmații în surse independente? Există unelte de *fact-checking* disponibile?
- ☐ Ce alte perspective am putea explora? Reflectă această informație un singur punct de vedere sau mai multe? Există surse alternative care oferă alte unghiuri?

 Regulă de aur: Întreabă, compară și verifică înainte de a accepta sau distribui orice informație. Gândirea critică este cea mai bună apărare împotriva manipulării și dezinformării.

 Idee-cheie: Prin integrarea alfabetizării media și a evaluării surselor în educația civică, participanții învață să navigheze informația în mod responsabil într-o lume digitală.

♦ Evitarea greșelilor frecvente

Ca educator, exprimarea opiniilor personale - chiar și neintenționat - poate:

- ✗ **Aliena participanți** → Unii se pot simți excluși sau nevalidați.
- ✗ **Eroda încrederea** → Percepția de bias îți poate afecta credibilitatea.
- ✗ **Limita gândirea critică a tinerilor** → Aceștia pot ajunge să se bazeze pe opiniile tale, în loc să-și formeze propriile idei.

 Idee-cheie: Rolul unui educator civic este să **ghideze, să întrebe și să împuternicească/să responsabilizeze** - nu să ofere opinii predefinite.

4.6. Concluzii și idei-cheie

Acest capitol a prezentat principiile fundamentale și bunele practici ale educației civice, subliniind importanța creării unor spații sigure pentru dialog deschis și schimb liber de idei, a adaptării la evenimente actuale și interesele participanților, precum și a practicării luării deciziilor democratice pentru a asigura o abordare educațională de jos în sus.

♦ Idei-cheie pentru educatori

- ✓ **Fii un model al valorilor democratice** → Acționează ca facilitator, nu ca instructor, încurajând gândirea critică și dezbateră deschisă.
- ✓ **Încurajează asumarea** → Permite participanților să definească problemele care contează cel mai mult pentru ei.
- ✓ **Promovează colaborarea** → Subliniază importanța acțiunii colective pentru a produce schimbări semnificative.
- ✓ **Consolidează alfabetizarea informațională** → Oferă participanților instrumente pentru a analiza critic știrile, sursele și narațiunile politice.
- ✓ **Menține neutralitatea** → Evită exprimarea opiniilor politice personale, păstrând încrederea și incluziunea în grup.

Activități precum **crearea acordului de grup** consolidează responsabilitatea comună și participarea democratică. Reflectarea asupra implicațiilor practice ale valorilor democratice prin prisma evenimentelor reale întărește înțelegerea și implicarea democratică.

Democrația nu este statică - ea este modelată de cetățeni activi și implicați. Scopul educației civice nu este doar **de a informa**, ci și **de a inspira**, oferind tinerilor competențele și încrederea necesare pentru:

- ✓ A gândi critic despre sistemele și procesele democratice.
- ✓ A se angaja constructiv în dialoguri cu perspective diferite.
- ✓ A acționa concret pentru a-și îmbunătăți comunitățile.

5. Inițiative inspiraționale conduse de tineri în România, Italia și Bosnia și Herțegovina

Acest capitol prezintă **povești inspiraționale despre inițiative de succes conduse de tineri**, demonstrând modul în care aceștia pot produce schimbări semnificative, sistemice și durabile în comunitățile lor. Aceste exemple evidențiază potențialul tinerilor ca agenți ai schimbării, care folosesc canalele democratice disponibile pentru a influența politici publice, a susține cauze sociale și a mobiliza alți cetățeni în jurul unor obiective comune. Prin explorarea acestor povești, cititorii pot descoperi strategii concrete de implicare în comunitate, pot înțelege impactul real pe care tinerii îl pot avea și pot fi inspirați să adopte pași similari în propriile lor contexte.

5.1. Un Skatepark în Câmpia Turzii – Povestea Noastră

Acum câțiva ani, prin 2019, skateboardingul era *marele trend* printre copiii din orașul nostru. Devenise o tendință internațională - *cool*, plină de energie și entuziasm - și, bineînțeles, toată lumea voia să încerce. Nici noi nu eram diferiți. Străzile din **Câmpia Turzii**, micul nostru oraș rural, erau pline de tineri care învățau trucuri, își foloseau plăcile la comun, cu schimbul, și visau cu ochii deschiși la competițiile pe care le vedeau online.

Dar aveam o mare problemă: **nu aveam unde să ne dăm cu placa.**

Ne exersam săriturile pe trotuare, prin parcuri sau pe străzi - oriunde găseam puțin spațiu. Dar poliția locală, abia înființată și dornică să-și arate autoritatea, nu vedea cu ochi buni ce făceam. Veneau, ne certau, iar unora dintre noi chiar le dădeau amenzi pentru că foloseam spațiile publice. Începusem să simțim că nu mai aveam loc în propriul nostru oraș, doar pentru că făceam ceva ce ne plăcea.

Așa că, într-o zi, **ne-am hotărât să acționăm.**

Împreună cu un grup mare de copii și adolescenți - unii încă în școala primară, alții liceeni - ne-am organizat. Am discutat despre ce ne doream: nu doar să fim lăsați în pace, ci să avem un *skatepark* adevărat, un loc special amenajat pentru noi și pentru oricine altcineva din oraș care voia să încerce acest sport. Știam că trebuie să ne facem vocile auzite, așa că am plănuit să mergem direct la **primărie**.

Când a venit ziua, ne-am adunat în fața clădirii, ținând pancarte și stând aliniați în fața intrării. Unii dintre noi eram emoționați, alții hotărâți. Repetasem ce voiam să spunem. Am avut grijă să nu strigăm sau să protestăm - voiam, în schimb, **să inițiem un dialog**.

În cele din urmă, primarul a ieșit să vadă ce se întâmplă. La început, a părut surprins. Poate chiar puțin nesigur despre cum să reacționeze la atâția copii în fața biroului său. Dar noi ne pregătisem. Unul dintre adolescenții mai mari, care se simțea confortabil vorbind în public, a făcut un pas înainte și i-a explicat ideea noastră. I-a spus cât de important devenise *skateboarding*-ul pentru noi, cum ne ajută să fim activi, concentrați și cum ne dădea un sentiment de apartenență. O altă fată a intervenit și a spus cât de des eram pedepsiți doar pentru că voiam să ne jucăm și să ne mișcăm - și asta n-ar fi trebuit să fie o crimă!

Am fost respectuoși, dar fermi. I-am spus că nu vrem să încălcăm reguli - vrem **o soluție**. Una reală. Ne-am oferit chiar să ajutăm la conceperea designului pentru parc și am spus că am fi dispuși să strângem fonduri sau să ajutăm la curățenie, dacă era nevoie.

Spre surprinderea noastră, **primarul ne-a ascultat**. A pus câteva întrebări, ne-a privit serios și apoi a spus ceva de genul: „**Hai să vedem ce putem face**”.

Am plecat de acolo în acea zi simțindu-ne **puternici și ascultați**.

Aproximativ un an mai târziu, un **skatepark frumos** era construit în orașul nostru. Lângă el, a fost amenajat și un **teren de baschet**, ambele deschise pentru întreaga comunitate. Astăzi, în fiecare zi, vezi acolo oameni de toate vârstele - dându-se cu placa, jucându-se, relaxându-se, încercând trucuri noi și petrecând timp împreună.

Așa că dacă am învățat ceva din această experiență, este asta - **nu ezita să visezi și nu-ți fie teamă să-ți spui părerea** - mai ales când ideea ta poate aduce un bine și pentru alții. Fiecare opinie contează. Și indiferent de vârstă, etnie sau de unde vii, vocea ta are valoare. Când ai curajul să o folosești, vei descoperi adesea că nu ești singur. Și împreună - putem face lucrurile să se întâmple.

Imagine preluată dintr-un articol al publicației Transilvania Business:
“Câmpia Turzii va avea un complex sportiv cu skate park”, de Nora Dumitrescu¹⁷.

¹⁷ <https://www.transilvianibusiness.ro/2020/09/16/campia-turzii-va-avea-un-complex-sportiv-cu-skate-park/>

5.2. Spazio 126: De la un colectiv de prieteni, la o asociație condusă de tineri în Genova

După primul val al pandemiei COVID-19 și relaxarea restricțiilor, am început să discutăm despre nevoia de a combate izolarea socială și de a crea comunități vii de tineri care să ofere inițiative sociale. Ca prieteni, ne întâlneam tot mai des, căutând idei pentru a crea ceva cu sens pentru tinerii din cartierele periferice - un spațiu în care să ne implicăm și să redescoperim zona în care trăim. Soluția a fost clară: urma să înființăm propria noastră asociație, un loc de întâlnire, un centru al schimbării și o sursă de reînnoire socială pentru comunitate.

Ceea ce a început ca discuții informale s-a transformat rapid în **Spazio 126**, asociația noastră, iar noi am început să prezentăm inițiative publicului. Fiecare activitate organizată de-a lungul anilor a contribuit esențial la consolidarea prezenței noastre în zonă. În acest timp, am construit noi parteneriate și conexiuni cu organizații cu valori similare, extinzând și îmbogățind rețeaua de relații din cartier și din oraș.

Acest parcurs ne-a condus și la **revitalizarea unor spații abandonate din cadrul Centrului Multifuncțional Lagaccio**, unde acum ne-am stabilit cu adevărat. Acest proiect de reamenajare nu doar că a readus aceste spații în uz public, ci a creat și un **hub social primitiv, autogestionat, pentru comunitate**.

Desigur, birocrăția rămâne cea mai mare provocare pentru organizațiile de bază ca a noastră. Cerințele administrative pentru menținerea unei asociații și organizarea de activități constituie obstacole importante, atât în ceea ce privește complexitatea, cât și povara financiară implicată. Poziția noastră politică este **independentă de orice partid sau interes majoritar**, prioritizând solidaritatea și participarea colectivă.

Totuși, fără **Spazio 126**, zona noastră ar duce lipsă de o inițiativă condusă de tineri și gestionată în mod autonom, care creează impact social. Dacă acest efort ar fi întrerupt, mulți tineri ar rămâne fără spații de conectare, ceea ce ar accentua și mai mult **izolarea socială** pe care societatea modernă o cultivă adesea.

NASSA: Idei, festivaluri și politică în orașul nostru

În 2021, am început să discutăm despre ideea de a înființa o asociație. Ne adunam adesea ca prieteni pentru a vorbi despre ce lipsește în orașul nostru și despre ce nu funcționează. După un timp, ne-am spus că a venit momentul **să nu ne mai plângem, ci să începem să facem o schimbare**. De atunci, au existat trei momente-cheie în care am simțit cu adevărat că am contribuit la comunitate.

Primul a fost **Work Café**, un eveniment important. Au participat mulți oameni și ne-a oferit impulsul de care aveam nevoie pentru a continua să credem în proiectul nostru.

Al doilea moment a fost **„Sextival”**, un festival axat pe gen, sexualitate și teme importante care adesea rămân nespuse, cum ar fi educația sexuală. În 2024, am organizat o zi de discuții cu candidații din orașul nostru. A fost pentru prima dată când un astfel de eveniment a avut loc aici. Mulți au vorbit, mulți alegători au participat și a fost un moment cu adevărat emoționant și de impact (am plâns de bucurie timp de trei zile după acel eveniment).

Continuarea activității noastre nu este ușoară. Una dintre cele mai mari provocări este **asigurarea unei reînnoiri generaționale** și implicarea mai multor tineri. Vrem să îi ajutăm să înțeleagă că a fi activ înseamnă **a-ți asuma responsabilitate**. Mulți tineri nu știu ce este o organizație nonprofit - nu realizează că nu e un loc de muncă și nici pur voluntariat. Este vorba despre **a te aduna cu alții pentru un scop mai mare: binele comunității**.

Fără eforturile noastre, zona în care trăim ar fi mai puțin adaptată nevoilor noastre. **NASSA** este, de exemplu, un loc simplu în care ne putem întâlni vinerea, să mâncăm împreună, să ne jucăm, să ne distrăm și să schimbăm idei într-un mediu sigur. Este **un spațiu creat pentru noi, tinerii**, care oferă o alternativă la baruri sau la statul pe stradă.

5.3. Tinerii din Jajce opresc segregarea școlară în Bosnia și Herțegovina

În iulie 2016, un grup curajos de elevi de liceu din **Jajce**, Bosnia și Herțegovina, s-a opus unei încercări de a extinde segregarea școlară în orașul lor, propusă în cadrul sistemului controversat „**Două școli sub un acoperiș**”. În ciuda scepticismului, fricii și indiferenței din partea comunității, acești tineri activiști au reușit să **inverseze decizia guvernului** și să inspire o dezbatere la nivel național despre diviziunile etnice din sistemul educațional.

 Imagine din filmul „Two Schools” de Srđan Šarenac, care înfățișează un liceu segregat etnic din orașul Travnik, Bosnia¹⁸.

Sistemul „Două școli sub un acoperiș” a fost introdus în **Federația Bosniei și Herțegovinei (FBiH)** după război, cu scopul de a proteja drepturile culturale și lingvistice ale persoanelor întoarse în comunitățile de origine. Totuși, **după mai bine de două decenii**, acest sistem continuă să perpetueze **segregarea etnică** și discriminarea, promovând diviziunea în locul unității.

La Jajce, autoritățile cantonale au propus înființarea unei **noi școli segregate**, care ar fi separat elevii în funcție de etnie și programă școlară. Conștientizând că aceasta ar fi o **regresie periculoasă**, elevii au organizat proteste, purtând pancarte cu mesaje puternice precum: „*Chiar facem asta în secolul XXI?*” și „*Se poate și împreună, până la urmă*”.

¹⁸ Kadic, Neira (Feb 28, 2019), Balkan Diskurs:

<https://balkandiskurs.com/en/2019/02/28/youth-heroes-jajce-teens-halt-further-segregation-in-schools/>

Inițial, protestele lor s-au lovit de **teamă și apatie** în comunitate. Deși au existat încurajări verbale, **sprijinul concret a fost limitat**. „Am avut ceva susținere,” a explicat Ivica, unul dintre liderii activiști, „dar când a fost vorba de ajutor strategic, toți au tăcut.” Cu toate acestea, tinerii nu s-au dat bătuti. Au căutat sprijin din partea organizațiilor internaționale, precum **Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE)**, care i-a ajutat să planifice dezbateri publice și să își dezvolte competențele de advocacy.

Elevii au propus un **compromis**: elevii din diferite grupuri etnice să învețe împreună la majoritatea materiilor, iar materiile „naționale” (limba, religia și istoria) să fie predate separat. Deși nu era o soluție ideală, această variantă a evitat segregarea totală și a permis menținerea unor diferențe culturale și lingvistice. Tinerii au subliniat, de asemenea, **prioritizarea greșită a autorităților**, arătând că resursele cheltuite pentru segregare ar fi putut fi folosite pentru **modernizarea infrastructurii școlare**.

Într-o **victorie importantă**, guvernul cantonal a anulat decizia de creare a noii școli segregate. Începând cu anul școlar 2018-2019, elevii din Jajce au continuat să studieze **împreună la majoritatea materiilor**, iar materiile naționale au fost predate separat. Acest compromis a reprezentat **un pas către unitate** într-un sistem educațional profund divizat. „Școlile acestea sunt ale noastre,” a spus Ivica, „și avem dreptul deplin să refuzăm segregarea.”

Activismul tinerilor din Jajce a primit recunoaștere **națională și internațională**, inspirând și alte comunități din Bosnia și Herțegovina să pună sub semnul întrebării practicile de segregare din educație. Povestea lor demonstrează **puterea activismului civic condus de tineri** în abordarea problemelor sistemice și în promovarea reconcilierii în societățile post-conflict.

Astăzi, acești tineri lideri amintesc întregii regiuni că **schimbarea este posibilă** atunci când vocile se unesc, când perseverența este susținută și când **unitatea este prioritizată în fața divizării**.

6. Activități de tip atelier – O abordare practică

Această secțiune oferă instrucțiuni detaliate și ghiduri de facilitare pentru o serie de activități educaționale interactive și adaptabile, concepute pentru a fi utilizate atât în medii de învățare formale, cât și non-formale. Activitățile se bazează pe expertiza și experiențele partenerilor din consorțiu, precum și pe resurse de educație civică disponibile public. Acest ghid nu își propune să fie un curriculum exhaustiv, ci oferă o secvență structurată, dar flexibilă, de activități - fiecare construindu-se pe baza celei anterioare - pentru a ajuta participanții să dezvolte competențe civice esențiale, precum gândirea critică, dialogul, luarea deciziilor, negocierea și *advocacy*-ul. Prin participarea activă la aceste ateliere, participanții merg dincolo de teorie și experimentează democrația în acțiune - dobândind cunoștințele, abilitățile și încrederea necesare pentru a deveni cetățeni informați, implicați și activi, atât în comunitățile lor, cât și la un nivel mai larg.

Prezentare generală a activităților:

#	Numele activității	Durata	Pagina în ghid
1	Tinerii ca agenți ai schimbării (link)	40-50 min	52-53
2	Identificarea unei probleme (link) Partea 1: Identificarea preliminară a problemei Partea 2: Problema din spatele problemei Activitate alternativă: <i>World Café – Identificarea unei probleme</i>	90-120 min 40-55 min 45 min 90 min	54-56
3	Găsește-ți aliații (link) Partea 1: Valori Partea 2: Spectrul Aliaților	90 min 25-30 min 40 min	57-59
4	Înțelegerea și valorificarea puterii (link) Partea 1: Jocul Sistemelor Partea 2: Pilonii Puterii	90 min 30 min 55 min	60-62
5	Cum ajungem la soluții de tip “toți câștigă” (win-win) (link) Partea 1: Jocul Roșu vs. Albastru & Debriefing Partea 2: Pașii către soluții de tip “toți câștigă” (win-win)	90 min 40 min 40 min	63-65
6	Strategia de Comunicare (link) Partea 1: Telefonul fără fir - varianta ilustrativă Partea 2: Elevator Pitch	90-120 min 30-40 min 60-80 min	66-68
7	Activitatea 7: Facilitarea Schimbării (link) Partea 1: 8 Pași pentru Schimbare & Analiza Puterii Partea 2: Harta Acțiunii & Planificare Strategică	90-180 min 40 min 40 min	69-71

6.1. Tinerii ca agenți ai schimbării

Obiective:

- (1) Crearea unui spațiu în care tinerii se simt pregătiți să își împărtășească perspectivele asupra implicării civice și posibilității schimbării;
- (2) Dezvoltarea unei înțelegeri mai profunde în rândul participanților privind impactul pe care îl pot avea inițiativele conduse de tineri.

Durată: 40–50 minute

Materiale necesare pentru atelier:

- ☐ Videoproiector / laptop
- ☐ Poveste de succes a unei inițiative conduse de tineri (ex. [Jaice](#), sau o poveste relevantă din România sau Italia)

Înainte de atelier:

- Pregătește sala, asigurând un număr potrivit de scaune pentru **cercul interior** și **cercul exterior** ([format fishbowl](#))
- Alege o poveste de caz (Capitolul 3), adaptată temei atelierului, care evidențiază acțiunile tinerilor și modul în care aceștia au produs schimbare

(10 min) **Energizer:** [„Ridică-te dacă...”](#)

Activitate Fishbowl – Puterea tinerilor de a genera schimbare

Durată: 30–40 minute

♦ **Pasul 1: Introducere și pregătire (5 min)**

- Arată o imagine a formatului de discuție „[Fishbowl](#)” și explică pe scurt conceptul: În acest format, unii participanți discută (cercul interior), iar ceilalți ascultă activ (cercul exterior).
- Distribuie povestea de caz aleasă și oferă 10 minute pentru lectură. Explică faptul că povestea va servi drept punct de plecare pentru o discuție despre **cum pot tinerii să creeze schimbare**.
- **Aranjează spațiul împreună cu grupul:**
 - **Cercul interior:** participanții activi în discuție
 - **Cercul exterior:** observatori, ascultători
 - **Un scaun liber:** pentru cei care doresc să se alăture discuției

◆ Pasul 2: Reguli și ghid de participare (5 min)

- **Explică regulile:** doar cei din cercul interior pot vorbi, cei din exterior ascultă activ. Un loc liber rămâne disponibil pentru oricine dorește să intre în discuție. Fără ridicare de mâini – conversația curge natural.
- **Cum participi:**
 - Dacă ești în cercul exterior și vrei să contribui:
 - Așază-te pe scaunul liber.
 - Sau stai în spatele cuiva pentru a semna că vrei să îi iei locul.
 - După ce ai vorbit, retrage-te pentru a lăsa loc altora.
 - Dacă ești rugat să eliberezi locul, fă-o cu deschidere și rămâi implicat ca ascultător activ.
- 💡 **Sfat pentru facilitator:** Încurajează ieșirea din zona de confort, dar respectă dorința unora de a asculta. Promovează un dialog respectuos: ascultare activă, idei care se construiesc pe cele anterioare, discuție constructivă.

◆ Pasul 3: Conducerea discuției (20–30 min)

- Începe cu o întrebare generală despre povestea de caz: „Ce ți-a atras atenția în această poveste? Ți-a amintit de vreo situație reală?”
- Ghidează treptat discuția spre experiențele și ideile proprii ale participanților, folosind întrebări deschise precum:
 - „Poți da un exemplu de schimbare condusă de tineri din comunitatea ta?”
 - „Ce provocări întâmpină tinerii când încearcă să genereze schimbare?”
 - „Care sunt acțiunile mici, dar realiste, pe care le pot face tinerii începând chiar de azi?”
 - „Dacă ai avea resurse nelimitate, ce problemă ai aborda prima?”
- Observă dinamica grupului și încurajează participanții mai tăcuți să se alăture. Menține discuția concentrată, dar lasă loc pentru explorarea naturală a ideilor.

◆ Pasul 4: Încheiere și reflecție (10 min)

Mulțumește participanților pentru contribuții și idei. Invită-i să reflecteze: „Cum v-ați simțit în timpul discuției? Ce gânduri sau învățăminte luați cu voi?” Recapitulează ideile principale și, dacă este cazul, revizitează povestea de caz împreună cu alte exemple similare. Pune accent pe faptul că **schimbarea poate începe cu pași mici**, iar curajul și perseverența sunt esențiale.

6.2. Identificarea unei probleme

 Obiectiv: Să îi ajute pe participanți să identifice problemele care contează pentru ei, precum și **schimbări clare, realizabile**, înspre care pot lucra în mod concret.

 Durată: 90–120 minute

 Materiale necesare:

- ☐ Prezentare Google Sheets și proiector și/sau fișe Fishbone pentru analiza cauzelor profunde
- ☐ Materiale pentru lucru în grup: markere, pixuri
- ☐ (**Opțiunea 1**) Post-it-uri, foi flipchart / hârtie de ambalaj, [bandă adezivă de mascare](#) pentru perete
- ☐ (**Opțiunea 2**) Materiale pentru World Café
- ☐ Fișă printată cu modelul [Fishbone Diagram](#)

 Structura atelierului:

- 1) Energizer – [jonglerie în grup](#) (opțional, 10 min)
- 2) Partea 1: Identificarea preliminară a problemei (40–55 min)
- 3) Partea 2: Problema din spatele problemei (45 min)
- 4) Activitate alternativă: *World Café – Identificarea unei probleme* (90 min)

(10 minutes) **Energizer:** [jonglerie în grup](#) (opțional)

♦ Partea 1: Identificarea preliminară a problemei

 Durată: 40–55 minute

 Lucru în grupuri: [Atelier de tip Affinity Mapping](#) – Participanții lucrează cu post-it-uri pentru a **identifica și grupa provocările** care îi preocupă, punând astfel bazele pentru analiza cauzelor profunde și dezvoltarea unei strategii de acțiune.

♦ Partea 2: Problema din spatele problemei

 Durată: 45 minute

♦ Pasul 1: Introducere și încadrare (10 min) - [Note facilitator](#)

- (Opțional) Arată un clip scurt sau oferă un exemplu real care arată cum problemele vizibile pot ascunde cauze mai adânci.
- **De ce este importantă analiza cauzelor profunde?**
 - Clarifică provocarea – transformând îngrijorările abstracte în probleme specifice și concrete.
 - Identifică intervenții eficiente – găsind schimbări reale și realizabile, nu doar soluții temporare.
 - Previne recurența – rezolvarea simptomelor de suprafață nu duce la schimbare durabilă.
- **Metode utilizate:** „Problema din spatele problemei”, Diagrama Fishbone, Regula 80/20

♦ Pasul 2: Aplicare în grup (30 min)

- Regrupează participanții în echipele din activitatea anterioară. Fiecare grup alege o problemă discutată anterior pentru analiză.
- Folosiți diagrama [Fishbone](#) pentru a discuta o problemă preliminară identificată în timpul lucrului în grup și lucrați pentru a identifica cauzele profunde pe baza cărora grupurile pot planifica intervenții pentru schimbare acționabilă.
 - **Pasul 1:** Distribuie șabloanele pentru [Diagrama Fishbone](#) și roagă grupurile
 - să definească clar problema (scriind-o în „capul” diagramei);
 - să identifice categoriile principale de cauze (ex.: Persoane, Sisteme, Politici, Resurse, Mediu);
 - să facă brainstorming pentru a descoperi factori specifici care contribuie la fiecare categorie.
 - **Pasul 2:** Aplică tehnica celor **5 De Ce**: Grupurile selectează o cauză-cheie din diagrama lor Fishbone; întreabă „De ce?” de cel puțin cinci ori pentru a săpa mai adânc; și notează răspunsurile până când apare o cauză fundamentală.
 - **Pasul 3:** Prioritizează folosind regula 80/20: Identifică „puținele cauze esențiale” care generează majoritatea efectelor problemei. Discută: „*Dacă am putea rezolva doar una sau două cauze fundamentale, care ar avea cel mai mare impact?*”

 Rolul facilitatorului: Încurajează gândirea critică și discuția - nu permite grupurilor să se oprească la răspunsuri superficiale. Reamintește participanților că problemele au adesea multiple cauze fundamentale. Scopul nu este doar identificarea problemelor, ci găsirea soluțiilor.

♦ Step 3: Conclusion & Next Steps (5 min, optional)

Formarea Grupurilor de Advocacy ale Tinerilor (YAGs): Participanții reflectează și discută în ce grup YAG ar dori să se alăture. Încurajează grupurile să facă schimb de informații de contact, să creeze canale de comunicare (WhatsApp, email, grup de chat) și să stabilească pașii următori pentru acțiune (întâlniri de follow-up, cercetare, activități de outreach).

Activitate alternativă: World Café – Identificarea unei probleme

 Durată: 90 minute

Instrucțiuni: [World Café – Identificarea unei probleme](#)

 Obiectiv: Explorarea provocărilor din comunitate, identificarea cauzelor profunde și dezvoltarea de idei acționabile prin discuții rotative în grupuri mici, într-un cadru interactiv de tip cafenea.

World Café – Identificarea unei probleme este un format de discuție **dinamic și interactiv**, în care participanții explorează provocări-cheie din comunitățile lor prin conversații în grupuri mici, cu rotații succesive. Așezați la mese tematice (ex.: **Sănătate, Educație, Mediu**), participanții discută probleme, identifică cauze de bază și notează idei-cheie. Prin mai multe runde de dialog, aceștia **fac schimb de idei, descoperă tipare comune și prioritizează probleme acționabile**, oferind o experiență colaborativă de soluționare a problemelor.

6.3. Găsește-ți aliații

 Scop: Să îi ajute pe participanți să identifice și să mobilizeze potențiali aliați pentru cauza lor, reflectând asupra valorilor esențiale și dezvoltând o strategie pentru a apropia indivizi și grupuri de sprijinul activ.

 Durată: 90 minute

 Materiale necesare:

- ☐ Prezentare PowerPoint & proiector (pentru imagini)
- ☐ Markere & tablă albă / flipchart / ecran interactiv
- ☐ Hârtie & pixuri (pentru exercițiul [Valorilor](#)) SAU Cartonașe cu valori (pentru activitatea „[Negocierea valorilor](#)”)
- ☐ Fișă „Spectrul Aliaților” (pentru lucru în grup)
- ☐ Fișă de lucru generală (pentru sinteză și reflecție)

 Structura atelierului:

- 1) Energizer – [5 Pătrate](#) (Opțional, 25 min)
- 2) Partea 1: Valori (25 min)
- 3) Partea 2: Spectrul Aliaților (40 min)

(25 minutes) **Energizer:** [5 Pătrate](#) (opțional, 25 min)

◆ Partea 1: Valori (25–30 min)

☀️ Pasul 1: Introducere în valori (5 min)

📌 **Definirea valorilor și caracteristicilor lor** (vezi [Introducerea despre Valori](#)): Valorile sunt principii personale care ne ghidează deciziile. În lucrul cu aliații, alinierea la valori comune poate crea punți între diferențe.

💡 **Facilitatorul explică:** Valorile ne ghidează alegerile. Când încercăm să atragem aliați, este mai eficient să ne conectăm prin valori comune decât prin etichete (ex: ideologie politică).

🗣️ **Sfat pentru facilitator:** Dă 2–3 exemple concrete despre cum valorile influențează acțiunile (ex: „Dacă cineva prețuiește corectitudinea, este posibil să susțină inițiative anticorupție.”)

☀️ Pasul 2: Experiență & reflecție (20 min)

✅ Opțiunea 1: [Exercițiul celor 6 valori](#)

- Participanții notează 6 valori care contează cel mai mult pentru ei.
- Apoi, elimină câte una, rând pe rând, până rămân cu una singură.

✅ Opțiunea 2: [Negocierea valorilor](#)

- Participanții primesc un set de cartonașe cu valori și trebuie să facă schimburi între ei pentru a obține **top 3 valori** personale.
- Exercițiul îi forțează să negocieze și să prioritizeze ce contează cu adevărat pentru ei.

💬 Întrebări de reflecție:

- Care este valoarea care contează cel mai mult pentru tine?
- Cum a fost să fii obligat(ă) să prioritizezi valorile?
- Ți-a fost greu să alegi între ele? De ce?
- Ai văzut vreodată un conflict între două valori?
- Cum pot valorile comune să ajute la construirea de alianțe?

🗣️ **Sfat pentru facilitator:** Sublinează că valorile sunt **fundamentul** comunicării și mobilizării.

◆ Partea 2: Spectrul Aliaților (40 min)

☀ Pasul 1: Înțelegerea spectrului (10 min)

 Mesaj cheie: Sprijinul nu este *alb/negru* – oamenii se află pe un spectru: de la aliați activi la opoziție activă. Scopul este mutarea indivizilor/grupurilor cu un pas mai aproape de sprijin activ.

 Facilitatorul explică: De multe ori gândim în termeni de „noi vs. ei”, dar majoritatea oamenilor sunt între cele două extreme. Nu încerca să convingi opoziția activă - e mai eficient să mobilizezi susținătorii neutri sau pasivi.

- Construiește alianțe în jurul valorilor comune, nu al diferențelor (politice, etnice).
- Analizează „[Spectrul aliaților](#)” – vezi fișa de lucru.
- Identifică aliații potențiali și opoziția în raport cu tema ta.

 Sfat facilitator: Folosește un exemplu real – de ex., acțiuni pentru **climă** (aliații pasivi reciclează, aliații activi organizează activități de curățenie, cei neutri au nevoie de informare, opoziția pasivă evită schimbările incomode, opoziția activă răspunde de dezinformare).

☀ Pasul 2: Cartografierea aliaților și opoziției (20 min)

1. Formează grupuri mici (5–8 participanți), fiecare alegând o provocare de interes (vezi [Activitatea 2: Identificarea unei probleme](#)).
2. Folosind fișa [Spectrul Aliaților](#), grupurile:
 - Identifică persoane sau grupuri care se încadrează în fiecare categorie.
 - Stabilesc valorile care pot activa aliații sau calma opoziția.
 - Gândesc strategii pentru a mișca oamenii cu un pas mai aproape de sprijin activ.

 Sfat pentru facilitator: Dacă grupurile se blochează, încurajează-i să se gândească la: școli, ONG-uri, lideri locali, influenceri. Pune întrebări strategice: *Cum implici persoanele neutre? Ce mesaj ar convinge un aliat pasiv să devină activ?*

☀ Pasul 3: Cerc de încheiere și reflecție (10 min)

Fiecare grup împărtășește o **idee-cheie** din discuția lor. Facilitatorul conduce o reflecție scurtă:

 Întrebări posibile:

- Ce te-a surprins în exercițiul de cartografiere?
- Ce strategii ar putea transforma aliații pasivi sau neutri în sprijinitori activi?
- Cum vei folosi un anume set de valori pentru a atrage oameni către cauza ta?

 Mesaj final: Construirea de alianțe înseamnă **găsirea terenului comun**. Nu încerca să „convertești” opoziția activă - concentrează-te pe **activarea celor apropiați cauzei tale**.

6.4. Înțelegerea și valorificarea puterii

Scop: Să ajute participanții să analizeze dinamica puterii, să identifice principalii actori de putere dintre aliați și opoziție și să dezvolte strategii pentru a valorifica eficient puterea în eforturile lor pentru schimbare socială.

 Durată: 90 minute

 Materiale pentru atelier:

- Prezentare Google Sheets & proiector (pentru imagini)
- Fișă de lucru „[Stâlpii Puterii](#)” (pentru reflecție în grup)
- Foi flipchart & markere (pentru lucru în grup)

Desfășurarea atelierului:

- 1) **Partea 1:** Jocul Sistemelor (30 min)
- 2) **Partea 2:** Pilonii Puterii – Generalizare și Aplicare (55 min)

1) Partea 1: Jocul Sistemelor (30 min)

Pre-Atelier:

- ✓ Alege un spațiu mare (sală de clasă, zonă exterioară sau hol deschis).
- ✓ Pregătește un flipchart pentru a nota reflecțiile după exercițiu.

 Obiective:

- Ilustrarea modului în care funcționează puterea în cadrul sistemelor complexe și adaptive.
- Explorarea relațiilor cauză-efect în structurile de putere.
- Demonstrarea imprevizibilității intervențiilor în sisteme dinamice.
- Evidențierea faptului că nimeni nu are o imagine completă a sistemului.

 Instrucțiuni: [Jocul Sistemelor](#)

1. Formați un cerc mare. Fiecare participant reprezintă un „actor” într-un sistem.
2. **Conexiuni secrete:** Fiecare participant alege în tăcere două alte persoane din cerc pe care să le „urmeze” (fără a dezvălui cine sunt acestea).
3. **Începerea mișcării:** La semnalul facilitatorului, toți încearcă să se mențină la distanță egală față de cele două persoane alese. Pe măsură ce oamenii se mișcă, sistemul se autoajustează imprevizibil, provocând reacții în lanț.
4. **Introducerea sau eliminarea actorilor:** Facilitatorul îngheață sau retrage anumiți participanți (simulând intrarea sau ieșirea unor actori din sistem).

 Discuție debrief (note pe flipchart):

- Ce s-a întâmplat când ați încercat să vă mențineți poziția?
- Ce ați observat despre relațiile cauză-efect?
- Cine părea să influențeze sistemul cel mai mult? De ce?
- Ce ne spune acest lucru despre dinamica puterii în societate?

 Sfat pentru facilitator: Asociază activitatea cu teme precum *advocacy*, politică și mișcări sociale - puterea nu se mișcă izolat și este adesea imprevizibilă atunci când este provocată.

 Idei-cheie:

1. Puterea operează în moduri complexe și interconectate.
2. Schimbările mici pot declanșa transformări mari și neașteptate.
3. Înțelegerea actorilor de putere, a relațiilor și influenței este esențială pentru a valorifica schimbarea eficient.

 2) Partea 2: Stâlpii Puterii – Generalizare & Aplicare (55 min) **Pasul 1: Înțelegerea și Valorificarea Puterii (15 min)**

 Mesaj-cheie: Puterea nu este deținută doar de persoanele aflate în poziții de autoritate - ea este construită prin forme diferite. Pentru a dezvolta strategii eficiente, trebuie să identificăm unde se află puterea și cum o putem folosi pentru a produce schimbare; valorificând puterea aliaților și reducând influența opoziției.

 Instrucțiuni:

- Note pentru facilitator: [Pilonii Puterii](#)
- Fișă de lucru: [Înțelegerea și Valorificarea Puterii](#)

Cei cinci Piloni ai Puterii:

1. **Puterea Resurselor** – Bani, infrastructură, unelte, acces la tehnologie.
2. **Puterea Legitimă** – Încrederea publică, credibilitate, percepția privind dreptul de a conduce.
3. **Puterea Expertizei** – Cunoștințe, competențe tehnice, specializare.
4. **Puterea Relațională** – Rețele, alianțe și capital social.
5. **Puterea Morală** – Autoritate etică, responsabilitate morală, influență bazată pe justiție.

☀️ Pasul 2: Cartografierea Puterii și Povestirea Strategică (30 min)

🎯 **Obiectiv:** Identificarea actorilor-cheie (aliați & opoziție), analizarea centrelor de putere și dezvoltarea unor mesaje strategice pentru a schimba dinamica puterii.

✏️ **Instrucțiuni:** (vezi [Note pentru Facilitator – Pilonii Puterii](#))

1. Împărțiți participanții în grupuri mici (4–8 persoane).
2. Fiecare grup alege o problemă socială pe care dorește să o abordeze (vezi [Activitatea 2: Identificarea Problemei](#)).
3. **Cartografierea Puterii:**
 - Identificați actorii-cheie: aliați, părți neutre și opoziție.
 - Plasați-i pe *Spectrul Aliaților* (vezi [fișa de lucru](#)).
 - Determinați care *pilon al puterii* le aparține (vezi [fișa de lucru](#)).
4. **Povestirea Strategică:** Identificați valorile și narațiunile care pot activa aliații și pot neutraliza opoziția. Întrebați: „Ce fel de încadrare i-ar putea face pe opozanți să-și reconsidere poziția?” Elaborați un mesaj convingător, bazat pe valori (nu pe etichete politice).
5. **Exersarea Prezentării Poveștilor:** Fiecare grup își exersează prezentarea narațiunii, ca și cum ar încerca să convingă un actor-cheie. Grupurile oferă feedback reciproc privind claritatea și eficiența mesajului.

☀️ Pasul 3: Cerc de Încheiere și Reflecție (10 min)

Fiecare grup împărtășește un aspect esențial din discuția lor. Facilitați o scurtă reflecție:

- Ce v-a surprins în procesul de cartografiere a puterii?
- Ce a fost dificil în identificarea aliaților față de opoziție?
- Cum veți aplica dinamica puterii în munca voastră de advocacy reală?

Distribuiți fișa de atelier ([Workshop Handout](#)) cu idei-cheie și întrebări suplimentare pentru reflecție.

La finalul acestei sesiuni, participanții vor:

- ✓ Recunoaște cum funcționează puterea în cadrul sistemelor.
- ✓ Înțelege diferitele tipuri de putere și cum pot fi valorificate.
- ✓ Elabora strategii eficiente pentru a schimba dinamica puterii în mișcările lor.

6.5. Cum ajungem la soluții de tip “toți câștigă” (win-win)

Obiectiv: Introducerea conceptului de soluții de tip “toți câștigă” *win-win* și recunoașterea faptului că, în viața reală, competiția este la fel de reală și acerbă; soluțiile *win-win* durabile pot fi stabilite doar prin munca intensă a unei colaborări pe termen lung.

 Durată: 60-90 minute

Materiale necesare pentru atelier:

- ☐ Prezentare PowerPoint (opțional)
- ☐ Proiector (opțional)
- ☐ Markere
- ☐ Tablă albă/flipchart/ecran interactiv
- ☐ [Instrucțiuni pentru echipe privind jocul Roșu-Albastru](#) și [fișe de scor](#) pentru facilitator
- ☐ 10 bucăți de hârtie albă (mici) per grup
- ☐ [Pași către soluții de tip Win-Win](#)
- ☐ Ilustrația [Mergând pe ascuns](#)
- ☐ Handout - [Fișa Atelierului](#)

Pregătirea atelierului:

- Tipăriți [tabelul cu punctaj](#) (câte unul pentru fiecare grup) și [fișa de scor](#) (una pentru facilitator).
- Pregătiți bucățile mici de hârtie (goale), 10 pentru fiecare grup.

Desfășurarea atelierului:

- **Exercițiu de energizare** & Introducerea sesiunii (10 min) (*Opțional*)
- **Partea 1:** Jocul Roșu vs. Albastru & Debriefing (40 min)
- **Partea 2:** Pași către Soluții de tip Câștig-Câștig (40 min)

 (10 minute) **Exercițiu de energizare:** [Conectează Punctele](#) (*Opțional*)

♦ Partea 1: Jocul Roșu vs. Albastru (40 min)

 Obiectiv: Să simuleze dinamica competiției vs. cooperării și să le permită participanților să experimenteze modul în care încrederea poate fi construită sau distrusă într-un context de negociere.

Instrucțiuni – [Note pentru Facilitare](#)

1. Împărțiți participanții în echipe. Fiecare echipă va primi o [Fișă cu Instrucțiuni pentru Jucători](#), care explică rolul și obiectivele lor.
2. Echipele vor concura pentru puncte alegând între „Roșu” sau „Albastru” în fiecare rundă. Deciziile lor vor afecta atât propria echipă, cât și echipa adversă.
3. Facilitatorul ține evidența și anunță scorurile ([Tabel de Punctaj](#)), creând tensiune și evidențiind cum deciziile influențează încrederea și strategia.

Discuție de Debriefing (10 min)

1. Ce s-a întâmplat? Să luăm de la început: Când s-a rupt încrederea? Ce decizii au fost luate de o echipă sau alta și cum au influențat acestea cealaltă echipă?
 2. Dacă încrederea a început să se reconstruiască, când și cum s-a întâmplat acest lucru?
 3. Cum a fost acest joc pentru negociatori? V-ați încrezut unii în alții? Grupul vostru a avut încredere în voi?
 4. În ce fel seamănă sau diferă acest joc de certurile sau conflictele din viața voastră?
-

◆ Partea 2: Pașii către soluții de tip “toți câștigă” win-win (40 min)

☀ Pasul 1: Înțelegerea Negocierii și Construirea Încrederii (10 min)

1. **Introduceți conceptul de „Intrare în Subteran”** – atunci când nu se ajunge la o soluții de tip “toți câștigă” win-win, oamenii pot căuta răzbunare, ceea ce duce la o erodare și mai profundă a încrederii, la opoziție și la un conflict perpetuu.
2. **Pașii Negocierii – Drumul către soluții de tip “toți câștigă” win-win:**
 - a. Identificarea nevoilor și intereselor părților implicate
 - b. Generarea de idei pentru a răspunde nevoilor identificate sau comune
 - c. Stabilirea unor criterii obiective pentru o soluție
 - d. Lărgirea și rafinarea opțiunilor pentru a ajunge la cea mai bună soluție

 Idee-cheie: Soluțiile de tip “toți câștigă” win-win nu sunt reparații rapide - ele necesită înțelegere profundă, creativitate și perseverență.

☀ Pasul 2: Aplicare – Formularea unei Soluții de tip “toți câștigă” win-win în Lumea Reală (20 min)

1. **Alegerea unei Probleme Sociale:** Rugați participanții să aleagă o problemă care îi preocupă profund (ex: acțiuni pentru climă, politici școlare, drepturile tinerilor). (Vezi [Activitatea 2: Identificarea Problemei](#))
2. **Aplicarea de soluții de tip “toți câștigă” win-win:** Cum putem formula o soluție pentru această problemă astfel încât să fie un câștig pentru toată lumea?
3. **Discuții în Grupuri Mici – Strategii de Negociere:** Participanții elaborează o strategie de negociere: cum ar aborda diferiți actori pentru a găsi un teren comun?

 Idee-cheie: Cele mai bune soluții câștig-câștig nu înseamnă doar „împărțirea diferenței” - ci extind posibilitățile, găsind modalități noi de a răspunde nevoilor tuturor.

☀ Pasul 3: Cerc de Încheiere (10 min)

- Fiecare grup împărtășește un cuvânt, o expresie sau o întrebare care le-a rămas în minte din sesiune.
- Distribuți [Fișa Atelierului](#) cu ideile-cheie și întrebări suplimentare pentru reflecție.

6.6. Strategia de Comunicare

 Scop: Dezvoltarea capacității de comunicare și a abilităților de prezentare ale participanților, echipându-i să transmită mesaje de *advocacy* convingătoare, clare și cu impact.

 Durată: 90–120 minute

 Materiale necesare:

- ☐ Prezentare PowerPoint & videoproiector (pentru elemente vizuale)
- ☐ Markere & tablă albă/flipchart/ecran interactiv (pentru brainstorming)
- ☐ Caiete pentru „Telefonul fără fir - varianta ilustrativă” (câte unul pentru fiecare participant)
- ☐ [Șabloane & exemple de Elevator Pitch](#) (pentru inspirație)

Desfășurarea atelierului:

- 1) **Partea 1: Telefonul fără fir, varianta ilustrativă** (40 min), Explorarea provocărilor de comunicare & claritate
- 2) **Partea 2: Elevator Pitch** (60 min) – Crearea de mesaje de *advocacy* convingătoare

♦ Partea 1: Telefonul fără fir, varianta ilustrativă (40 min)

 Pregătiri înainte de atelier:

- ☐ Pregătiți mini-caiete (câte unul per participant), cu pagini albe. Acestea pot fi văzute ca niște „flipbook-uri”. Pentru a economisi hârtie, puteți îndoi foile în jumătate. Capsează-le dacă dorești. Fiecare participant trebuie să aibă un caiet cu suficiente pagini.
- ☐ Pentru grupuri mari, împărțiți participanții în cercuri mai mici și asigurați-vă că fiecare caiet are destule pagini pentru toți din acel cerc.

 Activitate: [Telefonul fără fir, varianta ilustrativă](#) (20 min)

 Obiectiv: Ilustrarea modului în care mesajele pot fi distorsionate sau înțelese greșit, subliniind importanța clarității în comunicare.

1. Distribuți câte un caiet fiecărui participant.
2. Pe prima pagină, fiecare participant scrie o frază amuzantă sau interesantă.
3. Apoi, caietul se pasează spre stânga. Următorul participant citește fraza, întoarce pagina și face un desen descriind ce înțelege din fraza scrisă pe prima pagină (1 minut).
4. Apoi pasează caietul următorului, **doar cu desenul vizibil**. Acesta scrie o frază inspirată din acel desen (30 secunde).
5. Se continuă în același ritm: frază → desen → frază → desen, până când caietul revine la autorul inițial.
6. La final, fiecare își deschide caietul și prezintă evoluția haioasă a mesajului.

 Sugestie pentru facilitator: Încurajează râsul și implicarea - este o activitate amuzantă, dar și foarte relevantă!

 Reflecție în grup (10 min):

1. Ce s-a întâmplat? Cum s-a schimbat mesajul?
2. Ce a fost mai greu: să transformi cuvintele în imagini sau imaginile în cuvinte? De ce?
3. Cum se reflectă acest lucru în comunicarea reală?

 Idee-cheie: Comunicarea eficientă necesită claritate, feedback și o înțelegere comună - interpretarea greșită poate apărea ușor.

 Generalizare: Comunicarea & Convingerea (10 min)

 Rolul prezentării strategice:

- De ce este important un mesaj clar în advocacy?
- Ce face un vorbitor să fie convingător?

 Competențe de bază pentru comunicare în advocacy:

- **Vestimentație & etichetă strategică** – Prima impresie contează!
- **Limbaajul corpului & contactul vizual** – Creează încredere și autoritate.
- **Tonul & emoțiile** – Modul în care spunem lucrurile este la fel de important ca mesajul în sine.

 Introducere în Elevator Pitch:

- Ce este un elevator pitch? Un discurs scurt și convingător pentru a atrage pe cineva în susținerea cauzei tale.
- De ce este important modul în care formulăm problema? Oamenii se implică atunci când se pot regăsi în ceea ce aud.
- **Rafinarea strategiei**
 - **Identifică problema** – folosește ce a fost lucrat în [Activitatea 2: Identificarea Problemei](#)
 - **Găsește o soluție** – Obiective SMART (Specifice, Măsurabile, Abordabile, Relevante, limitate în Timp)
- **Rafinează-ți Elevator Pitch-ul** – vezi [sablonul și exemplele](#)
 - **Hook (Intriga):** Declarația problemei + valori + nevoi (de ce le pasă oamenilor?)
 - **Cine suntem:** De ce ne pasă nouă, și de ce ar trebui să le pese și lor (implică publicul)
 - **Viziune:** Imaginea unui viitor mai bun
 - **Soluția:** Definirea schimbării cerute
 - **Invitația:** Invită-i să facă parte din soluție
 - Facilitează implicarea: semnături, întâlniri de follow-up, pași concreți

 Idee-cheie: Modul în care ne comunicăm mesajul influențează direct percepția și gradul de implicare al oamenilor în eforturile noastre de advocacy.

◆ Partea 2: Elevator Pitch (60 min)

Pasul 1: Revederea [structurii Elevator Pitch](#) (5 min)

Pasul 2: Lucru în grupuri – Crearea Elevator Pitch-ului (30 min)

- Participanții se împart în grupuri mici, în funcție de temele lor de *advocacy*.
- Fiecare grup creează și rafinează *pitch*-ul propriu, folosind [șablonul și exemplele](#).

 Sugestie pentru facilitator: Încurajează formularea mesajului de *advocacy* în jurul **valorilor comune**, nu doar al problemelor.

Pasul 3: Exersare & Feedback (15 min)

1. Se formează grupurile și își prezintă *elevator pitch*-urile una alteia.
2. Fiecare grup are 5 minute: 2 minute pentru prezentare, 3 minute pentru feedback. **Criterii de feedback:**
 - a. Claritate – Este mesajul clar și convingător?
 - b. Apel emoțional – Se conectează cu audiența?
 - c. Apel la acțiune – Este clar și ușor de pus în practică?

 Sugestie pentru facilitator: Dacă timpul permite, roțiți grupurile pentru feedback din mai multe surse.

 Cerc de Încheiere: Reflecție & Pași următori (10 min): Fiecare grup împărtășește un **punct forte** din *pitch*-ul lor și un **aspect** pe care vor să-l îmbunătățească în continuare.

6.7. Facilitarea Schimbării

 Scop: Să ajute participanții să analizeze dinamica puterii, să identifice actorii-cheie (atât aliați, cât și opozanți) și să dezvolte strategii pentru a valorifica puterea în vederea schimbării sistemice, folosind planificarea acțiunii structurate.

 Durată: 90–180 minute

 Materiale necesare:

- ☐ Prezentare Google Sheets & proiector (pentru elementele vizuale)
- ☐ Materiale pentru energizer (în funcție de activitatea aleasă)
- ☐ Foi flipchart & markere (pentru [Harta Acțiunii](#))
- ☐ Fișă de atelier ([Modelul de Schimbare în 8 Pași](#))

Structura Atelierului:

- 1) Partea 1: Modelul de Schimbare în 8 Pași & Analiza Puterii (40 min)
- 2) Partea 2: Harta Acțiunii & Planificare Strategică (40 min)
- 3) (Optional) Proiecție Studiu de Caz (1 oră)

♦ Partea 1: 8 Pași pentru Schimbare & Analiza Puterii (40 min)

 Obiectiv: Să introducă participanții în strategii structurate de creare a schimbării, evidențiind importanța dinamicii puterii, adaptabilității și colaborării în campaniile de advocacy.

Pasul 1: Energizer – Depășirea Obstacolelor (25 min)

 Alege un energizer:

- [Mlaștina \(Swamp\)](#): Echipele trebuie să traverseze un spațiu folosind materiale limitate ca puncte de sprijin.
- [Pietre de trecere \(Stepping Stones\)](#): Participanții traversează dintr-o parte în alta folosind un număr limitat de „pietre”.
- [Nod Uman \(Human Knot\)](#): Grupurile se descurcă dintr-un nod încurcat ținându-se de mâini, fără să își dea drumul

 Reflecție în grup:

1. Ce strategii v-au ajutat să reușiți?
2. Cum v-ați adaptat după ce ați întâmpinat dificultăți?
3. Cum se leagă acest exercițiu de lumea reală a *advocacy*-ului, unde lucrurile nu merg întotdeauna conform planului?

 Idee-cheie: Campaniile de *advocacy* necesită adaptare strategică, muncă în echipă și perseverență pentru a depăși obstacolele neprevăzute.

Pasul 2: Joc Interactiv – Înțelegerea Structurilor de Putere (10 min)

 Obiectiv: Să ajute participanții să înțeleagă cine deține puterea decizională la diferite niveluri de guvernare și cum pot campaniile să interacționeze strategic cu aceste instituții.

 Joc de poziționare: Cine Decide Ce? – [The EU in our daily lives](#)¹⁹

- Facilitatorul citește o afirmație (ex: „Cine decide că primești o garanție de 2 ani când cumperi un laptop?”).
- Participanții se poziționează în sală în funcție de cine cred că e responsabil (nivel local, național, regional, UE etc.).
- Facilitatorul oferă răspunsul corect și explică cum deciziile de la diferite niveluri influențează eforturile de advocacy.

 Notă: Activitatea este inspirată din platforma [Youth Hub a Parlamentului European](#) – unde găsești o serie de jocuri și lecții despre UE.

Pasul 3: Introducerea Modelului de Schimbare în 8 Pași (10 min)

Utilizează [notițele facilitatorului](#) pentru a prezenta Modelul în 8 Pași al lui Kotter. Distribuie [fișa de atelier](#) participanților.

- **Pasul 1:** Creează un sentiment de urgență în jurul problemei de bază
- **Pasul 2:** Construiește echipa ta și identifică aliații
- **Pasul 3:** Clarifică viziunea și strategia
- **Pasul 4:** Mobilizează-ți rețeaua de aliați
- **Pasul 5:** Încurajează acțiunea – fă-o ușor de realizat
- **Pasul 6:** Obține câștiguri pe termen scurt
- **Pasul 7:** Menține și amplifică impulsul
- **Pasul 8:** Ancorează și instituționalizează schimbarea

 Idee-cheie: Schimbările durabile nu apar peste noapte – ele necesită un plan clar, formarea unei coaliții și acțiune continuă.

¹⁹ European Parliament Youth Hub. *Europe@School: Active Lessons about the European Union*. Lesson 4: The EU in our daily lives. <https://youth.europarl.europa.eu/more-information/ambassador-school/active-lessons.html>

◆ Partea 2: Harta Acțiunii & Planificare Strategică (40 min)

📌 Pasul 1: (Opțional) Studiu de Caz – Învățare din Succes (1 oră)

🎯 Obiectiv: Să ilustreze un exemplu real de mișcare reușită, analizând cum au navigat structurile de putere și și-au menținut impulsul.

🎬 Film sugerat: [Bringing Down a Dictator](#) – povestea despre cum Milošević a fost înlăturat printr-o campanie curajoasă de nesupunere civilă. (Poți folosi fragmente dacă timpul este limitat).

Tranziție: „Acum vom aplica aceste lecții în strategia noastră, folosind Harta Acțiunii pentru a detalia cei 8 pași (prezentați anterior), testându-i și adaptându-i în funcție de experiență.”

📌 Pasul 2: Harta Acțiunii (30 min) – [Notițe pentru Facilitator](#)

- ✓ **Pas 1:** Definirea Obiectivului – din [Atelierul #2: Identificarea Problemei](#)
- ✓ **Pas 2:** Cartografierea Acțiunilor – Ce pași sunt necesari pentru atingerea obiectivului?
- ✓ **Pas 3:** Identificarea Obstacolelor – Ce provocări pot apărea? Cine ar putea opune rezistență?
- ✓ **Pas 4:** Dezvoltarea Strategiilor – Cum depășim obstacolele și mobilizăm aliații?
- ✓ **Pas 5:** Evaluare și Ajustare – Ce se poate întâmpla greșit? Cum ne adaptăm?

🔧 Modelul în 8 Pași – Lucru în grup

- Distribuie [fișa de atelier](#)
- Împarte participanții în grupuri mici, fiecare concentrându-se pe o problemă identificată anterior ([Atelierul #2](#))
- Oferă hârtie flipchart pentru a schița acțiuni, aliați și obstacole
- Facilitatorii se plimbă între grupuri și oferă feedback

🗣️ Sugestie pentru facilitator: Încurajează acțiuni realiste și concrete. Ex: „Programează o întâlnire cu consiliul local luna viitoare” în loc de „Crește gradul de conștientizare”. Întreabă: Cine deține puterea în această problemă? Cum poate fi influențată sau valorificată acea putere?

📌 Prezentări de Grup & Discuții:

- Fiecare grup își prezintă Harta Acțiunii
- Facilitatorul evidențiază teme comune, strategii creative și pașii concreți identificați

💬 Cerc de Închidere: Reflecție & Pașii Următori (10 min)

- Fiecare participant împărtășește o idee, o provocare sau o acțiune pe care o va duce mai departe
- Facilitatorul oferă comentarii finale și răspunde la întrebări

7. Resurse Suplimentare

Mai jos găsești o selecție de resurse atent selecționate și disponibile gratuit, care oferă perspective valoroase, instrumente și bune practici în domeniul **educației civice, participării democratice și implicării tinerilor**. Aceste materiale pot sprijini învățarea continuă, facilitarea atelierelor și dezvoltarea de programe educaționale.

♦ Educație Civică & Democrație

- ❖ **Trusa de Instrumente pentru Educație Civică** – CIVICUS. [Link](#).
- ❖ **Cadrul de Referință pentru Competențe în Cultura Democratică** – Consiliul Europei. [Link](#).
- ❖ **Carta privind Educația pentru Cetățenie Democratică și Drepturile Omului – Ghid pentru educatori** – Consiliul Europei. [Link](#).
- ❖ **COMPASS: Manual pentru educația în domeniul drepturilor omului cu tinerii** – Consiliul Europei. [Link](#).
- ❖ **Educație pentru Cetățenie Democratică** – Institutul Intercultural Timișoara. [Link](#).

♦ Participarea Tinerilor, Advocacy și Implicare Comunitară

- ❖ **Aktiviraj se** – Ghid de activism pentru tineri – PERPETUUM MOBILE. [Link](#).
- ❖ **Ghid pentru Facilitatori – Active Citizens** – British Council. [Link](#).
- ❖ **Ghid practic pentru noii lucrători sociali de stradă** – Dynamo International. [Link](#).
- ❖ **Manual de Advocacy** – Forumul European al Tineretului. [Link](#).
- ❖ **Youth Hub** – Parlamentul European – **Resurse educaționale**. [Link](#).
- ❖ **Open Space Technology: Ghidul utilizatorului** – Harrison Owen. [Link](#).

♦ Justiție Socială & Drepturile Omului

- ❖ **Micul Atlas al Inegalităților** (*Atlas of Inequalities*) – Edizioni Clichy. [Link](#).
- ❖ **Ghiduri pentru educația în domeniul drepturilor omului în învățământul secundar** – OSCE. [Link](#).

♦ Monitorizare & Evaluare

- ❖ **Instrument de auto-reflecție pentru profesori – RFCDC** – Consiliul Europei. [Link](#).
- ❖ **Instrumente și tehnici de monitorizare și evaluare** – The Robertson Trust. [Link](#).

Concluzii

Educația civică este cea mai eficientă atunci când este experiențială, participativă și ancorată în probleme reale din societate. Tinerii învață cel mai bine nu doar *studiind* democrația, ci *participând activ* la aceasta - prin discuții, dezbateri, exerciții de luare a deciziilor și acțiuni civice reale. Acest ghid oferă educatorilor resursele și metodologiile necesare pentru a sprijini tinerii (cu vârste între 16 și 24 de ani) să dobândească cunoștințele, abilitățile și încrederea necesare pentru a deveni cetățeni informați, activi și responsabili.

Proiectat pentru a fi folosit atât în educația formală, cât și în cea non-formală, acest ghid sprijină profesorii, educatorii și lucrătorii de tineret în livrarea unor programe de educație civică atractive, care încurajează gândirea critică, competențele democratice și participarea activă.

♦ Ce oferă acest ghid:

- **Cadru conceptual & Glosar** → O prezentare clară și accesibilă a valorilor și principiilor democratice esențiale.
- **Înțelegerea procesului decizional** → Perspective asupra sistemelor democratice și a procesului decizional politic în România, Italia și Bosnia și Herțegovina, însoțite de o analiză comparativă.
- **Bune practici în educația civică** → Abordări practice pentru a facilita discuții, a stimula gândirea critică și a promova implicarea democratică.
- **Inițiative inspiraționale conduse de tineri** → Exemple reale de acțiuni civice de succes inițiate de tineri din România, Italia și BiH, care demonstrează puterea implicării lor.
- **Activități de învățare experiențială** → Un proces structurat și interactiv de învățare care îi conduce pe participanți de la identificarea problemelor la implicare activă și schimbare. Fiecare activitate include ghiduri detaliate pentru facilitatori și materiale de lucru.
- **Resurse suplimentare** → O listă de materiale atent selecționate, gratuite online, pentru aprofundare și explorare continuă.

Democrația nu este un sistem pasiv - ea prosperă atunci când indivizii sunt informați, implicați și angajați să-i apere valorile. Folosind acest ghid, educatorii pot inspira și responsabiliza tinerii să își asume rolul de **actori activi în modelarea comunităților și societăților lor**.

Scopul nu este doar de a preda *despre* democrație, ci de a cultiva o cultură a **participării, responsabilității și acțiunii civice conștiente** - pentru ca noua generație să fie pregătită să susțină și să întărească valorile democratice în viitor.

Bibliografie

Britannica (Oct 21, 2024), *Rule of Law*, Available at: <https://www.britannica.com/topic/rule-of-law> (Accessed 14 March 2024)

Council of Europe (2025), *COMPASS: Manual for Human Rights Education for Young People*, "Citizenship and Participation".

Available at: <https://www.coe.int/en/web/compass/citizenship-and-participation> (Accessed 14 March 2025)

Council of Europe (2025), *COMPASS: Manual for Human Rights Education for Young People*, "Democracy". Available at:

<https://www.coe.int/en/web/compass/democracy> (Accessed 14 March 2025)

European Commission (2025), What is the Rule of Law? Available at:

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/what-rule-law_en (Accessed 14 March 2025)

European Youth Forum (2022). *Advocacy Handbook*. Available at: <https://www.youthforum.org/topics/advocacy-handbook> (Accessed 14 March 2025)

European Parliament Youth Hub. *Europe@School: Active Lessons about the European Union*. "Lesson 4: The EU in our daily lives". Available at: <https://youth.europarl.europa.eu/more-information/ambassador-school/active-lessons.html> (Accessed 14 March 2025)

Kadic, Neira (Feb 28, 2019), "Youth Heroes: Jaice Teens Halt Further Segregation in Schools". *Balkan Diskurs* 2023. Available at: <https://balkandiskurs.com/en/2019/02/28/youth-heroes-jaice-teens-halt-further-segregation-in-schools/> (Accessed 14 March 2025)

Kahne, J.E. & Spote, S. E. (2008). 'Developing Citizens: The Impact of Civic Learning Opportunities on Students' Commitment to Civic Participation'. *American Educational Research Journal*, Vol. 45 (3), pp. 738-766. Available at: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.3102/0002831208316951> (Accessed: 3 June 2023).

Kirlin, M. (2005) 'Understanding the Relationship between Civic Skills and Civic Participation: Educating Future Public Managers'. *Journal of Public Affairs Education*, Vol.11 (4), pp. 305-314. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15236803.2005.12001404> (Accessed 3 June 2023).

Krauss, Collura, Zeldin, Ortega, Abdullah, and Sulaiman (2013). 'Youth–adult partnership: Exploring contributions to empowerment, agency and community connections in Malaysian youth programs'. *Journal of Youth and Adolescence*, Vol. 43 (9), pp. 1550–1562. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10964-013-0027-1> (Accessed 3 June 2023).

Pospeiszna, P. & Galus, A. (2018) 'Promoting active youth: evidence from Polish NGO's civic education programme in Eastern Europe'. *Journal of International Relations and Development*, Vol. 23 (1), pp. 210-236. Available at: <https://doi.org/10.1057/s41268-018-0134-4> (Accessed: 3 June 2023).

United Nations, Universal Declaration of Human Rights. Available at: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights#:~:text=Article%2015,right%20to%20change%20his%20nationality>. (Accessed 14 March 2025)